

Självständighetens kamp

– Om kvinnors återhämtningsprocess från våld

Av: Hyrije Krasniqi & Hannah Olsson

Socialhögskolan
Lunds Universitet
Vt-11

Handledare: Carina Tigerwall

ABSTRACT

Title: The struggle for independence – on women's recovery process from violence.

Authors: Hyrije Krasniqi & Hannah Olsson

Supervisor: Carina Tigerwall

Assessor: Anna Angelin

Our main purpose with this study is to examine and elucidate the recovery process that occurs when women choose to break up from destructive relationships. Our aim is also to clarify what, by the women themselves, is considered to be efficient help in relation to what in fact is offered in actuality. The idea of this selection was that we, in the study of the recovery process, would make a compiling comparison of the interventions offered to so see if they stand in correlation with women's wishes. In order to achieve this aimed objective and produce adequate information, our sample therefore consists of a combination of both therapists and women's statements. To meet our studied purpose, we considered that the qualitative method was the most suitable approach for a richer content and more contextual understanding of the chosen field. Because of the complexity of violence against women and how it is expressed, the qualitative method enabled us to obtain a deeper and more thorough understanding. We started from semi-structured interviews, based on the statements of five therapists and three women, that allowed us to get answers to the questions we had most interest in, while also creating an open dialogue between us and the interviewees. As a conclusion, we found that the overall objective, which was advocated by all the professionals, was to help women regain their self-esteem and independence. Issues such as time, support, patience, and economics go hand in hand in the efforts to help these vulnerable women. Most therapists were positive about the interventions that were offered but also pointed to the aspects mentioned above as contributing factors to the recovery process development. The therapists also felt, as well as the interviewed women, that a bad attitude, poor interagency cooperation and the constant threat and fear from the man were inhibiting factors in the recovery work.

Keywords: Recovery process, violence against women, interventions, self-esteem, independency; återhämtningsprocess, våld mot kvinnor, insatser, självkänsla, självständighet

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	4
1.1 Problemformulering.....	4
1.2 Syfte.....	6
1.3 Frågeställning	6
1.4 Begreppsdefinitioner	6
2. Bakgrund	7
2.1 Ett lagstadgat beroende.....	7
2.2 Målstyrda projekt i världen.....	8
2.3 Att ifrågasätta utvecklingen.....	9
2.4 Ett stöd med långsiktiga premisser	10
3. Tidigare forskning	11
3.1 Våld mot kvinnor.....	11
3.2 Statistik	12
3.3 Återhämtning	13
3.4 Den framtida forskningen	15
4. Teoretiska ansatser	16
4.1 Kognitivismen – teoretiska grunder för problemlösning och utveckling.....	16
4.2 Traumateori	19
5. Metod	21
5.1 Urval	21
5.2 Val av metod och tillvägagångssätt	22
5.3 Bearbetning och analys.....	24
5.4 Arbetsfördelning	25
5.5 Etiska överväganden.....	25
6. Analys och resultat – en återgivning av undersökningen.....	27

6.1 Presentation av intervjupersonerna.....	27
6.2 Processen - Resultat.....	28
6.3 Det initiala återhämtningsarbetet	28
6.4 Att återskapa ett jag	33
6.5 Att bearbeta det trauma som varit	36
6.6 Att finna en personlig väg – ett inre skydd	40
6.7 Det samhälleliga stödet - Resultat	41
6.8 Vikten av tid versus behovet av effektivitet	41
6.9 Önskemål versus möjligheter.....	43
7. Avslutande diskussion.....	47
8. Referenser.....	50
9. Bilaga 1 – Förhandsinformation och intervjukontrakt	54
10. Bilaga 2 – Frågeformulär (Behandlare).....	55
11. Bilaga 3 – Frågeformulär (Klienter).....	56

1. Inledning

Våld mot kvinnor är ett ämne som idag är omdebatterat och som ses som ett allvarligt samhällsproblem. Omfattningen av problemet behandlar allt från socialt nedbrytande aspekter till fysiska hänsen. Våldet är vid alla skeenden en kränkning av den mänskliga rättigheten att leva ett självständigt liv och drabbar ofta, inte enbart den utsatte, utan även människor i dennes närhet (Socialstyrelsen, 2011). Socialstyrelsens utsago understryker problematikens komplexitet och kan även antas spegla det ställningstagande som idag är befästa hos den största allmänheten. I nedanstående problemformulering kommer därför en kort tillbakablick framställas för att tydliggöra varifrån ovanstående konstaterande kommer ifrån samt för att belysa det område vars dilemman vi har för avsikt att undersöka.

1.1 Problemformulering

Att arbetet för att motverka våld mot kvinnor enbart befinner sig i problematikens vagg förtydligas av Johnsson-Latham (2008) då han preciserar deklaration om avskaffandet av våld mot kvinnor som antogs av FN:s generalförsamling så sent som 1993. Deklarationen kom till som ett resultat av att våld mot kvinnor, historiskt sett, inte tagits till beaktande i den grad som önskats. I deklarationen definieras våld mot kvinnor vara något som leder till psykisk, fysisk eller sexuell skada/lidande. Även hotelser i syfte att tilltvinga sig underlägsenhet eller frihetsberövande antogs i preciseringen. Denna har sedan vid ett antal tillfällen, bland annat vid FN:s fjärde kvinnokonferens 1995, utvidgats och även kommit att gälla exempelvis tvångsäktenskap, förolämpande behandling etcetera.

Som en följd i utvecklingen uppfördes 1997 propositionen *Kvinnofrid* (prop. 1997/98:55). En del av denna behandlar de insatser som initierades för att komma tillrätta med det våld mot kvinnor som, med större tydlighet, nu skulle bekämpas. Inriktningen var tydlig och direktionsklara. Stora förändringar gjordes, bland annat infördes grov kvinnofridskränkning i brottsbalken för att möjliggöra hårdare bestraffning för upprepade kränkningar mot anhöriga kvinnor. 2003 tillsattes en offentlig utredning, *Utredningen om kvinnofridsuppdraget* (N 2003:13), för att utvärdera det uppdrag som tilldelats myndigheterna genom propositionen *Kvinnofrid* (prop. 1997/98:55). Utredningen som kom att kallas *Slag i luften – en utredning om myndigheters mansvåld och makt* (SOU 2004:121) var mycket kritisk till det uppdrag som hade genomförts. Utvärderingen visade kortfattat att de myndigheter som gemensamt ansvarar för utvecklingen varken främjade motarbetandet av mäns våld mot kvinnor eller arbetet med våldsutsatta kvinnor. Detta trots regeringens tydliga

ställningstagande rörande frågans angelägenhet. Kritiken inriktade sig mot allt från resursprioritering, samarbete, organisering av verksamheter till själva genomförandet av insatserna och dess varaktighet.

Att inte enbart svenska myndigheter varit avvaktande i sina åtagande kring våldet tydliggörs genom delar av Millenniedeklarationen (Regeringen, 2010). Deklarationen som syftar till att begränsa och bekämpa ojämlikheter världen över blev, på internationell nivå, år 2000 gemensamt upprättad och antagen för världsomfattande utveckling då man konstaterat att problematiken krävde en gemensam överblick. Åtta punkter upprättades på dagordningen med underrubriker i avsikt att frambringa mätbara mål. En av de åtta punkter som upprättades, i syfte att uppfyllas innan år 2015, var att jämlikheten mellan könen ska ökas och kvinnors position förstärkas.

Genom att belysa ovanstående historiska och nutida pendelrörelser kan konstateras att en spänning kring problematikens grad, prioritering och bearbetning är högst aktuell. Det ovanstående resonemanget understryker samhällets, statens och världens vilja att förbättra men också ovilja att anstränga sig för att nå komplexitetens kärna. Gamla mål består och nya upprättas men faktum förblir att en tidsram samt på vilket vis det gemensamma åtagandet ska initieras skjuts på framtiden.

Omfattande forskning har genomförts rörande våldets fortlevnad, uppbrottsprocesser och beskaenheter. Ett exempel är Lundgren (2001) som inriktar sig på vilka faktorer som binder kvinnor kvar i en våldsam relation samt om våldets normaliseringsprocess. Om man däremot lyfter blicken mot den bearbetning och återhämtning som följer efter uppbrottet och dess initialt brådskande problematik är forskningen betydligt mer bristfällig. Vår intention med denna undersökning är därför att, med insikt i den historiska bakgrunden och framtidens uppsatta mål, belysa den process som sker *efteråt*. Grunden till vårt intresse kan sammanfattas i följande frågeställningar; Vilken typ av återhämtning sker från att ha levt i en relation kantad av våld till att leva ett självständigt, fungerande liv? På vilket vis åtar sig samhället att hjälpa även efter det att det initiala hotet försvunnit och överensstämmer den hjälp som erbjuds med den hjälp som efterfrågas? Med denna grundsats har vi valt att forma uppsatsens huvudsakliga frågeställningar vilka framgår nedan.

1.2 Syfte

Vårt syfte är att undersöka och belysa den återhämtningsprocess som sker efter uppbrottet samt förtydliga vad som av såväl klienter som professionella anses vara verkningsfullt i relation till vad som går att erbjuda/erbjuds i arbetet med våld mot kvinnor.

1.3 Frågeställning

- Sker en återhämtningsprocess efter uppbrottet och hur uttrycker den sig i så fall?
- Står insatserna i korrelationen med kvinnornas önskemål?

Den förstnämnda frågan är den fråga som under arbetets gång kommer att prioriteras då denna process förefaller vara speciellt intressant utifrån vårt grundläggande intresse. Därav kommer fråga två att behandlas sekundärt.

1.4 Begreppsdefinitioner

Under arbetets gång brukas fraserna *återhämtningsprocess*, *våld mot kvinnor*, *behandlare/handläggare/professionell/handledare* samt *kvinnor/utsatte/deltagaren*. Uttrycket återhämtningsprocess syftar till att förklara det förlopp som sker hos, och kring, individen från det att personen erhåller/söker hjälp till att denne kan leva ett fungerande liv. Med ”fungerande liv” avses i detta fall individens förmåga att klara sig på ett sätt som individen själv anser vara godtagbart. I begreppet våld mot kvinnor har vi valt att följa deklARATIONEN om avskaffande av våld mot kvinnor vilken upprättades av Förenta Nationerna (FN) 1993 och återges av Kvinnokonventionen (2004) på följande sätt:

”I denna deklARATION avses med uttrycket ”våld mot kvinnor” varje könsbetingad våldshandling som resulterar i eller sannolikt kommer att resultera i fysisk, sexuell eller psykisk skada eller sådant lidande för kvinnor innefattande hot om sådana handlingar, tvång eller godtyckligt frihetsberövande vare sig det sker offentligt eller privat.” (2004, artikel 1)

Bruket av de olika benämningarna på de professionella som vi också valt att kalla behandlare, handläggare och handledare syftar till att variera språkbruket men har i ämnets betydelse samma innebörd. Likaså gäller användandet av fraserna kvinna, den utsatte samt deltagaren.

2. Bakgrund

2.1 Ett lagstadgat beroende

I vår inledande del har vi kort redogjort för den historik som ligger till grund för vår problematisering. Nedan kommer dock en något mer ingående redogörelse framföras för att belysa några andra viktiga milstolpar i motverkandet av våld mot kvinnor.

Mäns våld mot kvinnor är ett samhällsproblem som har fått stor uppmärksamhet i Sverige de senaste decennierna. Intresset av mäns våld mot kvinnor i Sverige uppdagades alltmer på 1970-talet (FoU, 2009:80). FoU (2009:80) beskriver vidare att det var då kvinnojoursrörelser, som också arbetade med stöd till de våldsutsatta kvinnorna, började lyfta frågan på allvar. Därefter skedde viktiga attitydförändringar gällande våld mot kvinnor, vilket i synnerhet skedde under 1980-talet. Det var dock, likt det Lundgren et al. (2001) förtydligar, först på 1990-talet som ämnet mäns våld mot kvinnor infekterats till den grad att frågan allt tydligare bearbetades. Eliasson (1997) skriver att det under mitten av 1990-talet kunde urskiljas en kollektiv mobilisering mot mäns våld mot kvinnor. Hon beskriver att denna mobilisering innebar att myndigheter och andra politiska kvinnoorganisationer tog ställning och krävde såväl åtgärder för att få stopp på våldet som ökade insatser.

Larsson (2006) menar att om man blickar bakåt i tiden har den kämparglöd som individuella organisationer visat kvinnorrättsfrågor, i synnerhet frågor som rör *våld* mot kvinnor, ändock alltid krävt ett lagstadgat stöd för att tas på allvar. Varje steg vilket har fört utvecklingen framåt har varit avgränsat till att först befästas i lag. Vidare nämns mer ingående sex historiska skeenden som i synnerhet varit viktiga för att begränsa och bekämpa frågans problematik. 1864 försvann makens rätt att aga sin hustru genom att ett lagstadgat skydd infördes som straffrättsligt förbjöd detta. 1965 genomfördes förändringar i brottsbalken som förändrade våldtäktsparagrafen och medförde att även makar är förbjudna att förgripa sig på sin hustru. 1988 gavs den utsatte rätten att erhålla stöd under rättegången i frågor som rör våld och sexualbrott. Under detta år infördes även lagen om besöksförbud i syfte att betrygga den utsatta kvinnans säkerhet (*ibid.*). 1993 förordnades, av regeringen, Kvinnovaldscommissionen vilket i SOU (2004:117) beskrivs ha till syfte att utifrån kvinnors perspektiv granska de frågor som handlar om våld mot kvinnor och föreslå eventuella insatser för att motverka denna utveckling. Det kommande steget i Larssons (2006) beskrivning av den historiska utvecklingen skedde under 1994 då Rikskvinnocentrum initierades vilka fick som ansvar att utveckla metoder och tillvägagångssätt för att möjliggöra en bättre vård. 1998 infördes i brottsbalken paragrafen om grov kvinnofridskränkning vilken enligt Munck (2011) kortfattat

innebär att en rad kränkningar mot kvinnan sammanhängande kan dömas som en lagöverträdelse.

2.2 Målstyrda projekt i världen

En av framtidens ledande projekt för mänskliga rättigheter och motverkande av ojämlikheter är Förenta Nationernas Millenniedeklaration, som i inledande avsnitt nämndes. Deklarationen kom till genom en resolution (A/RES/55/2) och antogs via millennietoppmötet år 2000. Millenniedeklarationen beskrivs av Eriksson (2002) syfta till att genom gemensamma krafter världen över skapa ett utvecklande av metoder för att bearbeta ojämlikheter samt för att motverka våld och krig i världen såväl på internationell- som på lokal nivå. Tillsammans upprättades åtta mål varav ett delmål berörde kvinnor och dess rättigheter. Målet är att kvinnor, år 2015, världen över ska ha ökat sin makt över sina egna liv. För att uppfylla dessa mål i Sverige överlämnade den svenska regeringen proposition (2002/03:122). Propositionen betonar vikten av en genomgående samverkan mellan alla berörda aktörer i samhället. En förändring måste komma inifrån, det är samhällets egna invånare som ansvarar för förändringen och det är den gemensamma insatsen som gör skillnad. Propositionen beskriver vidare även vikten av ett målstyrt arbete som följs upp och redovisas, förslagsvis varje år.

Att Millenniedeklarationen bara är en av många framtida visioner beskrivs av Montoya (2009) då hon presenterar ytterligare ett projekt, Daphne projektet. Daphne projektet initierades något tidigare, redan 1997, av EU. Till skillnad från Millenniedeklarationen, som i huvudsak är inriktad på globala orättvisor och enbart viker en liten del åt den problematik som vi i detta arbete beskriver, är hela omfattningen av Daphne projektet inriktad på att bearbeta, bekämpa och motverka våld mot kvinnor, barn och unga. Projektet var, och är, vidare designat för att upprätta kontaktnät och samarbetspartners vilka gemensamt ska finna en väg att närma sig frågan. Daphne projektet har nu genomgått tre faser. Den senaste fasen, som tog sin början 2007 och beräknas fortsätta till 2013, har kvar samma grundtanke men har också utvecklats till att beröra hur samhället kan stödja på ett långsiktigt vis. Montoya (*ibid.*) skriver vidare att år 2009 hade EU samlat in 200 miljoner euro till projektet och möjliggjort att ett hundratal olika organisationer fått möjlighet att utveckla insatserna. Syftet med insamlandet av resurserna är också att möjliggöra en tydligare specialisering bland behandlarna med möjlighet att tillgå utvecklande utbildningar samt att öka tillgängligheten och därigenom medvetandet om att stöd finns att få. Dessutom hoppas projektet erbjuda ett bredare

kontaktnät samt, genom samarbetet, ha möjlighet att på sikt införskaffa statistiskt material som visar vilka metoder och arbetssätt som är mest gynnsamma.

2.3 Att ifrågasätta utvecklingen

Med utgångspunkt i ovanstående nämnda Daphne projekt problematiserar Montoya (2009) svårigheten rörande övergången från policyskapande till praktiskt arbete. Hon menar att världen, det samhälle vi lever i oavsett om det är rikt eller fattigt, i hög grad är oförmögen att tillvarata kunskap och omvandla den till praktik. Att EU idag, genom projektet, satt frågan på kartan är givetvis av betydande karaktär men vad används egentligen för att gynna den enskilde?

Att överföra teori och initiera den i exempelvis myndighetsutövning är en av de frågor som relateras till ovan nämnda problematik (*ibid.*). Hennes uppfattning är att många länders statliga struktur i alltför hög grad är hierarkiskt styrda. Detta gör att implementeringen av nya kunskaper blir för komplicerad. De eldsjälar som på ett mer explicit plan skulle kunna påverka både policyns utvecklande samt dess initierande får aldrig göra sin röst hörd. För att motverka detta menar Montoya att det finns tre viktiga huvudfaktorer. Den första behandlar vikten av att engagera lokala verksamheter samt låta dem uttrycka sig. Både vad gäller infriandet av nya metoder och tillvägagångssätt men också vad gäller behoven och önskemålen. Nästa punkt berör resursfördelningen och kontrollbehovet. Frågor berörande kontroll och uppföljning tenderar att bli infekterade och EU har idag begränsade möjligheter att utfärda sanktioner vilket innebär att länder ges möjlighet att skriva på ett förslag utan att ha för avsikt att initiera beslutet i praktisk bemärkelse. Många länder har idag vidare ingen ekonomisk möjlighet att anamma de föreskrifter som föreslås och tenderar, istället för att införa *vissa* förändringar, ställa sig helt utanför ansvaret i frågan. Detta för Montoyas (*ibid.*) resonemang vidare till den slutliga punkt som handlar om samarbete. För att motverka alltför stora klyfter är samarbetspartners, såväl inom landet som länder emellan, viktiga. Detta i syfte att dela information, nya tillvägagångssätt och metoder som annars riskerar falla i glömska när det vardagliga arbetet genomförs.

Montoyas (2009) resonemang styrks av den utredning som SOU (2004:121) gjorde. Förutom den kritik som ovan redan är nämnd menar man att de föresatser som man från regeringens sida haft, då man ålade myndigheter ansvar i frågan, i princip har varit verkningslöst. Inga genomgripande förändringar hade skett och kvinnorrättsfrågan var ur resurssynpunkt inte prioriterad. Utredningen påpekar också att så som Socialtjänsten idag är

utformad ses inte frågan som ett säreget kunskapsfält utan anses tillhöra kategorin för allmänna problem. För att motverka detta anser utredningen att högre krav på specialisering måste ställas för att säkerställa en likvärdig behandling inom hela utövandet samt för att möjliggöra ett skapande av ökad förståelse på längre sikt.

2.4 Ett stöd med långsiktiga premisser

Efter den redogörelse som ovan genomförts initieras givetvis ifrågasättandet av vad som egentligen händer. I vilken grad den kritik som Montoya (2009) och SOU (2004:121) proklamerar idag stämmer, kommer vi under arbetets gång belysa. Nedan kommer dock en kort bakgrund sammanställas för de tillvägagångssätt och tankegångar som råder vid det nutida återhämtningsarbetet.

Wallberg (2008) förklarar att den viktigaste frågan i det initiala återhämtningsarbetet handlar om att få kvinnan att återta kontrollen av sitt eget liv. Att våga konfrontera ett liv utan våld och ges utrymme till ett känslomässigt återhämtande. En annan viktig fråga beskrivs vara alliansskapandet med behandlaren. Genom sina tidigare erfarenheter har kvinnan ofta lärt sig att inte lita på omgivningen vilket kräver mycket arbete. För att skapa ett nytt förtroende är det därför viktigt att tidigt låta kvinnan veta att inga insatser kommer ske utom hennes kontroll och att det är hon som har beslutanderätten över vilka förändringar som ska äga rum. Vidare beskrivs hur kvinnans kontaktnät vanligen har förminskats till att enbart gälla relationen med den våldsamme mannen och deras eventuella barn. Viktigt vid behandlingsarbetet är därmed att stödja kvinnan i likväl återtagandet av gamla kontakter som införskaffandet av nya. Ett utvecklande arbete kräver nämligen vanligtvis stöd, inte bara via myndigheter utan också i det vardagliga livet (*ibid.*).

En vanligt förekommande problematik som påverkar återhämtningsprocessen beskrivs av Lundgren (2004) vara kvinnans benägenhet att återvända till mannen flera gånger innan det konsekventa uppbrottet sker. Detta förklaras vara en del av den normaliseringsprocess som komprimerat betyder att kvinnan skapar en egen värld där det våld hon utstår, på ett eller annat vis, anses vara berättigat. Med grund i normaliseringsprocessen beskriver Wallberg (2008) det beroende som uppstår i en relation kantad av våld vilket betecknas *traumatisk bindning*. Traumatisk bindning utvecklas enligt Holmberg och Enander (2007) inom en parrelation när starka känslomässiga band uppstår där den ena parten, vid upprepade tillfällen, slår, kränker eller hotar den andre. Förutsättningen för beteckningen är alltså en ojämn balans mellan parterna och att våldet upprepas. Det utmärkande är då att kvinnan utvecklar positiva

känslor till förövaren vilket är en strategi för att överleva. Liknande skeenden har exempelvis, enligt Wallberg (2008) upptäckts vid kidnappningar eller då det förekommer våld mot barn. Wallberg förtydligar vidare att för behandlaren del kan denna ambivalens vara mycket krävande. Viktigast för kvinnan uppges dock vara att förmedla kunskap genom förståelse och respekt men samtidigt förtydliga att behandlaren inte tror att detta är en god idé samt att framhäva att han/hon finns kvar när kvinnan väl är redo.

Att stödja på sikt sammanfattas av Wallberg (2008) genom en rad insatser och handlingssätt. På det personliga planet behöver kvinnan hjälp att återskapa sitt självförtroende, att förändra de tankemönster som befasts under relationen samt uppmuntras att agera självständigt. Det personliga planet är dock långt ifrån nog. För att återgå till ett normalt liv behöver kvinnan även vanligtvis hjälp med ekonomin, praktiska frågor såsom boende, stöd vid kontakten med andra myndigheter samt stöd vid eventuella vårdnadstvister etcetera. För ett framgångsrikt resultat är vägen tillbaka kantad av en lång process och det är därmed synnerligen viktigt att samarbetet mellan de olika delarna fungerar.

3. Tidigare forskning

Utifrån det material som studerats samt den forskning som påträffats inom området förklaras fenomenet våld mot kvinnor vara utförligt utforskat. Vår inriktning på återhämtningsprocessen, som vi valt att namnge den, syftar till att belysa kvinnors väg tillbaka till det vardagliga livet och stärkandet av hennes självständighet. Forskning kring denna del av området är dock betydligt mer bristfällig. För att få en tydlig bild av det vi ämnar undersöka vill vi därför inledningsvis göra en återblick på forskningen av våld mot kvinnor som helhet. Detta för att på så sätt se hur det har kommit att bana väg för den existerande forskningen av återhämtningsprocessen.

3.1 Våld mot kvinnor

Brottsförebyggande rådet (2009:12) har under de senaste åren bidragit till att publicera rapporter kring ämnet våld mot kvinnor. Rapporterna har bland annat behandlat frågor gällande våldtäktsutvecklingen och omfattningen av dödligt våld mot kvinnor i nära relationer. Rapporten tar likaså upp ett antal studier i Skandinavien med ett specifikt fokus på kvinnors utsatthet för våld och tar även upp den hittills mest omfattade svenska kartläggningen som kom att kallas *Slagen dam*. Lundgren et al. (2001) Slagen dam är en omfångsundersökning som bygger på en enkätstudie med 10 000 tillfrågade kvinnor, varav 70 procent av dessa svarade på enkäten innehållandes ca 350 frågor, gällande mäns våld mot

kvinnor i jämställda Sverige. Forskarna i rapporten menar att det fram till år 2001 har saknats statistiska uppgifter om hur vanligt förekommande våld mot kvinnor är. I rapporten illustreras att våld mot kvinnor är långt ifrån ett marginellt problem och att nästan varannan kvinna har utsatts för våld någon gång efter sin 15-årsdag. Vidare bekräftar undersökningen också att våld inom en nära relation var vanligast och att drygt var tionde kvinna hade blivit utsatt av sin nuvarande partner, make eller sambo.

3.2 Statistik

Trots en ökande andel i synliggörandet av våld mot kvinnor är mörkertalet fortfarande mycket omfattande, vilket förtydligas i Brottsförebyggande rådet (2002:14). Orsakerna till detta beskrivs vara många. Oavsett om våldet är fysiskt, psykiskt eller sexuellt visar forskningen att oviljan att anmäla främst beror på rädsla, skuld och skam, misstro mot rättsväsendet/sjukvården samt oförmåga att agera på grund av t.ex. social utsatthet, funktionshinder eller psykisk sjukdom etcetera. (Nationellt centrum för kvinnofrid 2008).

Larsson (2006) belyser ett statistiskt underlag som visar att det 2002 anmäldes 21 420 brott i form av kroppsligt övergrepp på kvinnor. I motsats till förhoppningen om att en samlad kraftansträngning ska medföra en minskad utsatthet visar brottsförebyggande rådets hemsida (2011) att ungefär 27 200 kvinnor gjorde anmälningar rörande misshandel under 2010 samt att anmälningarna av misshandel kraftigt har ökat under de senaste åren. Vidare samstämmer rådets redogörelse med Lundgren et als. (2001) utsago om att det allmänna våldet i huvudsak sker inom ramen för en nära relation.

I Flinck, Paavilainen & Åstedt-Kurkis (2005) undersökning, *Survival of intimate partner violence as experienced by women*, har man studerat misshandlade kvinnors upplevelser av intima partnerrelationers våld, konsekvenserna av sådant våld, den hjälp de fått samt kvinnornas upplevelser av sin överlevnad. I studien framgår ytterligare en aspekt av våld i nära relationer. Forskarna, som nämns i artikeln och som också har utfört en liknande studie, menar att partnervåldet oftast är kulturspecifikt. I överensstämmelse med detta har flertalet misshandlade kvinnor i studien rapporterat att någon form av misshandel varit del under deras uppväxttid vilket således har skapat traumatiska barndomsminnen i deras vuxna liv. Andra forskare i samma studie menar att de utsatta kvinnornas självbild bland annat präglas av kristna värderingar, låg självkänsla och undergivenhet i motsats till den studie utförd av Merrit-Gray och Wüest (1995), som också nämns av *ibid.* och som hävdar att misshandlade kvinnor i själva verket inte är passiva offer. I en dansk studie har vidare framkommit att

kvinnor, utsatta för våld i hemmet, har en förhöjd sjuklighet av psykiska besvär (Brå 2009:12) vilket medför konsekvenser för ett fullgott återhämtningsarbete.

3.3 Återhämtning

Uppbrottet som fenomen har varit en central forskningsfråga i den internationella forskningen sedan början av 1990-talet. Redan i början av 80-talet identifierades fem steg i ”lämnandeprocessen” som kom att bli startskottet för den marginella forskning som skett rörande uppbrottet och dess efterföljande process (Münger 2009).

Återhämtningsforskningen har under den senaste tiden dominerats av studier med utgångspunkt från människors egna erfarenheter av återhämtning. I FoU-rapport (2009:80) om våldsutsatta kvinnors utsagor av att gå vidare, framkommer att kvinnor som utsätts för våld i nära relationer riskerar att få bestående men av det trauma som våldet medför. Vidare framgår att kvinnor som systematiskt utsätts för våld nedbryts på ett vis som kan få konsekvenser för både den fysiska och den psykiska hälsan. I Schöns (2009) doktorsavhandling, *Kvinnors och mäns återhämtning från psykisk ohälsa*, har en studie om vad kvinnor och män upplever som bidragande till dess återhämtning från psykisk ohälsa genomförts. Vidare menar Schön att många inom detta forskningsområde är kritiska till uppdelningen av återhämtning som social eller total. Istället för att se återhämtning som ett mål eller resultat bör det snarare ses som en livslång process. Vid analyser av våld mot kvinnor är det enligt Brå (2009:12) viktigt att också intressera sig både över strukturer och individer. Med det menas vidare att man inte bör se kvinnor som fastlåsta och undertryckta i sin roll eller att de löper större risk att både utöva och drabbas av relationsvåld. Istället understryker man vikten av att studera olika livsrelaterade faktorer.

I Schöns (2009) avhandling har man utifrån berättelser från människors återhämtning analyserat flera gemensamma nämnare som i forskningen har kommit att beskrivas som grundpelare i människors återhämtningsprocesser. Den första grundpelaren i återhämtningsledet beskriver individens omdefiniering av sig själv och sin ohälsa. Det handlar då om att få individen att inse att upplevelsen enbart är en del av personen och inte innefattar hela individen. Grundpelare två betonar stödet från andra människor och ses som en social process som är betydande för återhämtningsarbetet. Den tredje grundpelaren handlar om att individen i återhämtningsprocessen använder sig av olika behandlingar som verktyg, snarare än att vara mottagare av andras insatser. Det beskrivs med andra ord både som individuella coping strategier och bruket av formellt stöd och vård. Den sista grundpelaren lägger tonvikten på

individens involvering i en meningsfull aktivitet som ett sätt att expandera sina sociala roller. Sammantaget illustrerar flera studier, kring återhämtningsforskningen, hur relationer till andra är en förutsättning för att individen dels ska ha möjlighet att pröva egna återhämtningsframsteg, dels omskapa sitt "jag" (*ibid.*).

I Müngers FoU-rapport (2009) har fokus riktats på kvinnans väg ut ur våldet och deras erfarenheter av den hjälp som de har tagit del av genom myndigheter och kvinnojourer. Slutsatsen av denna rapport blev att de intervjuade kvinnorna i studien upplevde att det bland annat rådde brist på information, okunskap samt brist på medkänsla hos professionella. Andra talar om vikten av brukarstöd, eller så kallat peer support, som betydelsefullt för återhämtningsprocessen (Münger 2009 & Schön 2009). I en annan rapport, Brå (2008:25) gällande offrens erfarenheter av kontakter med rättsväsendet, framkommer ännu en gång det som ovanstående nämnts. Poängteras gör dock att man även finner ett antal kvinnor, drabbade av relationsvåld, som är mycket nöjda med de hjälpinsatserna de fått. Den positiva erfarenheten av hjälpen verkar då vara avhängt den egna förmågan att kräva sin rätt till behandling.

Flinck et al. (2005) pekar på tre stödjande faktorer som bidragande till främjandet av kvinnors självständiga liv. Viktigast uppges vara en ökad medvetenhet, vidtagande av åtgärder och rådgivning. Det förstnämnda ses som en del av kvinnans emotionella minne av dramat i förhållandet som måste klarläggas för att ett återhämtningsarbete ska bli möjligt. Sedan följer vidtagandet av åtgärder, vilket beror på omständigheterna i kvinnans liv och det hon har blivit utsatt för. Den tredje faktorn kan ses som en tråd i hela återhämtningsarbetet som kvinnorna använder sig av för att frigöra sig från de skuld känslor hon kan erfara samt sätta gränser för ett nytt självständigt liv. Vidare associerade kvinnorna erfarenheterna av överlevnad med förmågan att drömma och göra framtida planer samt genom att återupptäcka sina känslor, kvinnlighet, sexualitet och självrespekt. För att kunna uppnå ett gott återhämtningsresultat menar forskarna vidare att de myndigheter som kommer i kontakt med kvinnorna bör utbildas i att identifiera, hantera och behandla emotionell och mental smärta. Kunskap och medvetenhet om kulturella, religiösa, andliga uppfattningar och tolkningar är på samma sätt av vikt i rådgivningsarbetet (*ibid.*)

I den engelska artikeln *The domestic violence survivor assessment: a tool for counseling women in intimate partner violence relationships* av Dienemann et al. (2002) behandlas utvecklingen av ett instrument vilket har formats för att vägleda rådgivning av kvinnor vilka blivit våldsutsatta. Instrumentet kallas för the domestic violence survivor assessment (DVSA)

och målet är att guida misshandlade kvinnor och deras rådgivare i det gemensamma sökandet efter djupare förståelse av kvinnors liv när de väl gått in i återhämtningsprocessen. Med hjälp av instrumentet kan också identifieras och klargöras de områden där kvinnan är hämmad i sina framsteg vid återhämtningsarbetet. Münger (2009) anger att man i Sverige har gett institutet för utveckling av metoder i socialt arbete (IMS) i uppdrag att ta fram kunskapssammanställning om verkningsfulla metoder som ett sätt att säkerställa att de våldsutsatta kvinnorna får adekvat stöd. I översiktsresultatet som också är vetenskapligt säkerställt, framkom att åtgärder kopplat till skyddat boende, parsamtal, enskilda samtal och gruppsamtal är vad som har visat sig fungera bäst i återhämtningsarbetet. I dessa framgår det främst tre metoder som har visat goda resultat; Kognitiv traumaterapi, Community-based advocacy och Social support intervention (*ibid.*). Forskare framhåller också vikten från de professionellas sida att engagera sig i samtalen. Oftast tenderar de kvinnor som är utsatta att ge små vinkar om sin situation och då är det angeläget att man som vårdgivare är uppmärksam och bär diskussionen framåt (Flinck et al. 2005).

3.4 Den framtida forskningen

Utifrån ovanstående forskning har ytterligare ett annat forskningsområde utmynnat vilket numera engagerar forskare. I synnerhet gällande frågor om förståelse och förklaringar av våldets orsaker. Verksamheter i form av program och metoder som berör män har blivit allt vanligare enligt Münger (2009). I en rapport från Regeringskansliet (2009) redovisar man en handlingsplan som Regeringen har beslutat med syftet att bekämpa mäns våld mot kvinnor. Vidare framgår i rapporten att regeringen tänker satsa ca 900 miljoner kronor på 56 åtgärder fram till år 2010 som bland annat omfattar områden såsom ökat skydd till våldsutsatta, bättre förebyggande arbete, stärkt rättsväsende samt forskning och utbildning etcetera. Bara brottsoffermyndigheten har fått 45 miljoner till forskning för att öka kunskapen både om kvinnor som utsätts för våld men också för de män som utövar våldet. Man betonar också, från Regeringens sida, att satsningen av de åtgärder som nämndes ovan inte är en konkurrens av behandling mellan kvinnor (med barn) och män. Man talar då t.ex. om ett kognitivt beteendeterapeutiskt behandlingsprogram, som har kommit att namnges Integrated domestic abuse programme (IDAP), som ett sätt att hjälpa de män som utövar våld i olika former.

Flinck et al. (2005) menar att de framtida utmaningar som ämnar hjälpa individer, utsatta för våld, bör involvera utveckling av lagstiftningen och nya vårdmodeller. De kvinnor som har varit missnöjda med återhämtningsarbetet har bland annat pekat på de professionellas

attityder och okunskap. Kvinnorna som deltog i studien menade också att de fann hjälpen vara bristfällig. För att komma ifrån detta menar forskarna (*ibid.*) att man i framtiden måste höja kraven på den hjälp som erbjuds samt utbilda behandlarna inom områden såsom tidigt ingripande, direkta frågor, diskussion och färdigheter i lyssnandet.

4. Teoretiska ansatser

Oavsett vilket våld kvinnan än utstår medför gärningen alltid en psykisk påfrestning hos den utsatte (Socialförvaltningen, 2009). Detta ställningstagande ligger till grund för den kommande redogörelse av teoretiska utgångspunkter som vi nedan avser genomföra. Med grund i uppsatsens frågeställning rörande återhämtningsprocessen och dess aspekter samt korrelationen mellan klienternas önskemål och samhällets möjligheter har vi valt följande två teorier; Trauma teorin samt den Kognitivistiska teorin. Skälet till att det slutliga valet föll på dessa två beror på att vi upprepade gånger kom i kontakt med teorierna och dess begrepp i vårt sökande efter adekvat information. Både inom litteraturen och även genom våra intervjupersoner som påtalade att de i stor grad utgår från teorierna i deras arbete med kvinnorna. Avsikten är att belysa teorierna på ett vis som grundlägger ett kommande analytiskt resonemang rörande vår huvudfråga - återhämtning. Därav läggs stor vikt vid teoriernas inriktning på att lösa problem, utvecklas och återbygga ett välfungerande liv. Redovisningen är därmed genomförd utifrån en kort redogörelse av vad teorin i huvudsak bearbetar för att ganska omgående gå in på den kärna som anses vara av intresse.

4.1 Kognitivismen – teoretiska grunder för problemlösning och utveckling

Föregångarna av kognitivismen och dess utbredning är många. Jean Piaget är en av dessa som i synnerhet inriktade sig på människans tänkande och hur detta utvecklades över tid. Han var vidare intresserad av hur våra kognitiva förmågor påverkar människans möjlighet att vara anpassningsbar inför omgivningen, hur våra tankar påverkar vår problemlösningsförmåga samt på vilket vis barns tankebanor skiljer sig från den vuxnes (Karlsson 2007). Andra företrädare är Jeremy Safran och Zindel Segal som sedan kom att utveckla behandlingsmetoder med utgångspunkt i de kognitivistiska funderingarna. Dessa kom att inrikta sig på den konstruktivistiska kognitivismen som förespråkar människans eget skapande av sin individuella värld och på vilket vis ofördelaktigt tänkande påverkar den personliga utvecklingen (Palm, 1994).

Kognitivismens grundläggande drag beskrivs basera på ett fåtal principer som i sin helhet kan förklara de handlingar och tillvägagångssätt vilka gemensamt härstammar från individens egna tankebanor. Inom kognitivistisk teori anses människan vara en rationell problemlösare som styrs av klokhet och intellekt. Man menar även att varje människa är unik i sitt slag och att individen är en handlingskraftig skapelse som själv är grundare för de förutsättningar denne skapar. Människan beskrivs vidare vara meningssökande och erhålla stor handlingsfrihet. De begränsningar som förefaller tydliga är i själva verket människans egen oförmåga att tänka förbi inskränkningarna för att istället finna lösningen (Karlsson, 2007). Grundläggande negativa antaganden är också en aspekt som påverkar det egna måendet. För att förändra dessa måste individen schematisera sina tankar för att få insikt i på vilket vis en tanke leder till en annan samt hur tidigare tillvägagångssätt/erfarenheter påverkar nutida val (Palm, 1994). Vidare framgår även att människan tidvis kan känna sig som en apatisk mottagare av omgivningens viljor och pretentioner. För att motverka detta, vid exempel en situation i livet som är kantad av svårigheter, bör individen få hjälp att finna de avsikter och motiv som denne själv besitter. Med detta menas att tydliggöra vad det är som gör att problemen kvarstår, vilka tankebanor som är till fördel eller som rent av hindrar personen att själv strida mot problematiken (Karlsson, 2007). Ortiz (2008) för diskussionen vidare gällande tankebanornas kraft och på vilket vis de påverkar det egna jaget. Hon menar att självförtroende och självkänsla kraftigt påverkar den egna insikten och möjligheten att ta tag i problem. Om självkänslan är låg tenderar personen att i högre grad ställa tillit till andra individer istället för sig själv. På så vis undkommer personen ansvar och slipper begrunda den ambivalens som det innebär att aktivt motarbeta problemet. För att återskapa självkänslan och självförtroendet krävs därför att individen tar avstånd från en destruktiv omgivning. Ortiz (*ibid.*) menar vidare att återuppbyggnaden och återhämtningen generellt kräver en omgivning som är stöttande i de val individen gör men inte är alltför påträngande. Det kognitiva återhämtningsarbetet kräver alltså uppmuntran och uppbackning men i mångt och mycket också en viss återhållsamhet från omgivningen i syfte att ge plats för den egna processen.

I Karlssons (2007) förevisning framgår att kognitivister länge ägnat sig åt att granska psykiska problem och dess uppkomst. Man menar att känslomässiga och psykologiska problem kan uppstå genom irrationella och negativa tankebanor. Måendet är alltså inte enbart ett resultat av yttre påverkningar och händelser utan framförallt påverkat av hur individen tänker om och på problemet. Genom denna tankegång har man uppfört den såkallade *kognitiva triaden*. Den kognitiva triaden behandlar tre frågor; 1. Hur jag tänker på andra, 2.

Hur jag tänker på framtiden och 3. Hur jag tänker på mig själv. En person som mår dåligt uppges generellt betrakta omvärlden och dess existenser negativt. Tankegångarna begränsas alltså inte enbart till det faktiska problemet utan genomsyrar hela verkligheten (Karlsson, 2007). Den kognitiva triaden har sitt ursprung i Philadelphia där Aaron Beck vid Center for Cognitive Therapy i slutet av 1960-talet utarbetade modellen vilken resulterade i omvälvande resultat. Modellen visade sig vara mycket framgångsrik vid depressioner och gav i förhållande till andra teoretiska inriktningar snabba resultat (Palm, 1994).

Nutidens kognitivisterna inriktar sig i stor utsträckning på hur individers associationsbanor är skapade. Vilka förväntningar har individen på dennes omgivning? Är förväntningarna låga eller höga? Vilka tankegångar speglar den egna identiteten, det egna jaget? Vilka värderingar har individen? Detta är frågor som i stor utsträckning påverkar den egna möjligheten och utgången av kapaciteten att lösa problem (Karlsson, 2007). Alphonse (2004) förtydligar frågan vidare då hon problematiserar återhämtningen och dess initiala dilemman. Hon menar att individen i ett inledande stadium vanligen tappat fästet i tillvaron och att mindervärdestankar och förlust av tron på sig själv är vanligt förekommande. Att ta tillbaka makten över sitt eget liv handlar då främst om att rekonstruera de destruktiva associationsbanor som tidigare skapats. Alphonse (*ibid.*) menar att ett vanligt förekommande problem inom återhämtningsarbetet är att individen i så hög grad ignorerat tankar om den egna viljan. Individen vet inte längre vad denne vill, längtar efter och behöver.

Karlsson (2007) förklarar vidare termen *inlärning genom insikt* vilken är vanligt förekommande inom kognitivismen. Denna härstammar från ett projekt med apor där man granskade deras effektivitet rörande att lösa vardagliga hinder. Detta i syfte att belysa individers förmåga att omstrukturera information. Sammanfattningsvis upprättade man vissa hinder som aporna var tvungna att lösa för att få tillgång till sin mat. Resultatet visade att aporna var snabba i sin perceptionsförmåga och raskt löste problemen. I människans fall är problemen ofta mer omfattande i sitt slag men de slutsatser som drogs av testet visar att utfallet av individens förmåga att lösa problem således handlar om den egna kapaciteten att finna redskap vilka gör att problemet är överstigligt.

Ortiz (2008) beskriver det kognitiva behovet av att strida mot det egna motståndet. Likt Karlsson (2007) beskriver om inlärning och kapacitet att kringgå hinder menar Ortiz (2008) att det egna motståndet oftast är individens farligaste fiende. För att lösa problem och gå vidare i processen krävs förhandling med det egna motståndet. Varför tänker jag som jag gör? Finns det andra sätt att bearbeta hindret som får mig att må bättre? Kan jag rulla med

motståndet det vill säga välja vägar och tillvägagångssätt som får mig att nå det mål jag vill men som i mitt huvud känns mer acceptabla?

4.2 Traumateori

När en individ utsätts för misshandel menar Socialförvaltningen (2009) att händelsen alltid innebär ett hot mot det egna livet och att ett lidande i form av trauma hos den som blir utsatt upprättas. Oberoende av vilket trauma personen än utsätts för lämnas individen med en känsla av maktlöshet och kontrollförlust. Rädslan som uppstår till följd av dessa trauman kan också ge en obestämd ångest.

Trauma som sådant kan enligt Cullberg (2006) definieras på följande sätt:

”... en traumatisk kris där individens psykiska situation vid en yttre händelse som är av den arten eller graden att den fysiska existensen, sociala identiteten och tryggheten eller de grundläggande möjligheterna till tillfredsställelse i tillvaron hotas (sid.120)”

Trauma kan som förstått förekomma på olika sätt och av Dyregrov (1997) presenteras två typer av detta tillstånd. Man talar om typ 1-trauma som omfattar enstaka händelser såsom våldtäkt eller olyckor m.m. och typ 2-trauma, vilket omfattar situationer där individen i fråga utstår en följetong av händelser som till exempel vid upprepad misshandel eller krig m.m. Fortsättningsvis menar Dyregrov (*ibid.*) att ett psykiskt trauma i de flesta fall innebär en krissituation, även om en kris inte nödvändigtvis behöver innebära ett trauma.

I Amnesty's rapport (2004), vilket är en sammanställning av situationen i Sverige, fortlöper diskussionen rörande det ovannämnda där man även drar en liknelse av de människor som överlevt tortyr med de kvinnor som har fått utstå våld i nära relationer. Man menar att tortyr är ett avsiktligt angrepp på människans psyke, kropp och värdighet och borde för den skull ses som likvärdig med våldet. Rapporten åskådliggör vidare det faktum att samma typ av långvarig trauma som resulteras av tortyr också drabbar kvinnor som blir misshandlade av sina män och att detta i sin tur kan utveckla ett posttraumatiskt stressyndrom (PTSD). För att ett lidande ska betecknas som PTSD, menar Metell et al. (2002), att det bland annat ska ha orsakats av:

- En händelse som ligger utanför normal mänsklig erfarenhet, t ex. ett allvarligt hot mot ens liv eller fysiska integritet eller
- Ett allvarligt hot mot eller skada hos ens barn eller andra släktingar.

PTSD-syndromet leder till att den utsatte ofta uppvisar psykisk avskärmning och får en intensifierad emotionell beredskap för att ständig fara hotar. Exempel på detta finns hos kvinnor som lever i destruktiva relationer. I en annan studie som nämns av Metell et al. (*ibid.*) framkommer att 45 procent av alla kvinnor som blivit utsatta för våld i sina relationer uppfyller kriterierna för posttraumatiskt stressyndrom.

En individ som drabbas av trauma har svårt att leva i nuet och visar även svårigheter gällande att engagera sig och leva sig in i sina egna och närståendes behov. Förutom psykisk avskärmning, får personen en försämrad perception, försämrat minne och en minskad förmåga till association och integration. Genom detta kan förstås hur den nämnda krisen och den utsatthet som detta innebär påverkar självförtroendet. Vidare kan traumat delta till ökat självförakt vilken i sin tur kan leda till skuld känslor (Socialförvaltningen 2009 & Metell et al. 2002).

”Hur ska vi veta vad som är bra och inte bra då vi möter en krisdrabbad? Är det bra om vi lyckas hejda tårarna eller om vi får dem att rinna? Är det genom att vi talar om annat eller om det som hänt som vi hjälper bäst? Vad är för lite, vad är för mycket? (Cullberg 2006 sid. 155)”

I Anna Gerges (2010) bok diskuteras de åtgärder som behandlaren måste ta hänsyn till när denne bemöter de traumatiserade kvinnorna. Behandling av individer med komplexa traumarelaterade tillstånd innebär att behandlare försöker hjälpa patienterna att associera tidigare dissocierat material. Hon menar, utifrån en studie från Nya Zeeland, att det i genomsnitt tar kvinnor som blivit utsatta för sexuella övergrepp, 16 år att berätta om vad de har genomgått. Med detta trauma i konsideration betonar hon alltså betydelsen, från behandlarnas sida, att ställa frågor, även sådana som kan vara av känslig art och säger att det är ett ansvar som de professionella har för att kunna få vetskap om vad de ska behandla. Även Socialförvaltningen (2009) accentuerar detta och åsyftar att man som behandlare måste ställa direkta frågor eftersom de visar att den som frågar är någorlunda insatt i den traumatiserades inre föreställningsvärld och att det således öppnar dialogen mellan behandlaren och kvinnan. I Topors (2007) *Relationer som hjälper* har man undersökt klienters åsikter gällande åtgärder som har främjat deras återhämtning. Man har via tidigare klienters yttrande kommit i underfund med att det som har hjälpt dem i återhämtningsprocessen har varit att behandlarna har funnits där ”som en vän”, att det har ”lyssnat” och ”sett dem”. En annan viktig faktor, som kanske till och med kan ses som den mest centrala, är att utsatta individer helt enkelt vill bli

bemötta som människor med värdefull kunskap och betydelsefulla erfarenheter, som lever i ett socialt sammanhang.

Metell et al. (2002) påtalar en riskfaktor med en individ som har erfarenhet av traumatiserande övergrepp. Vidare menar författarna att individen kan få den som lyssnar att tro att denne har bearbetat sina känslor men att hon i själva verket använder sig av en överlevnadsstrategi i form av att hålla undan eller dölja de känslor av sorg och smärta som hon bär på. Detta flyktsätt kallas dissociation, som kan ses som en psykologisk överlevnadsmekanism från psykisk smärta som också kan te sig i form av fantasier eller dagdrömmar (Gerge 2010 & Dyregrov 1997). Vidare menar Metell et al. (2002) att en kvinna som ständigt har levt under hot, våld och dissociation efter ett tag börjar summera de enskilda misshandelstillfällena till ett generaliserbart minne. Hon menar således, liksom Gerges (2010) och Socialförvaltningen (2009), att ett tillvägagångssätt med direkta frågor hjälper kvinnorna att minnas och berätta om sin situation. En ofördelaktig försiktighet från den professionelle kan istället bidra till ett vidhållande av dissociationen. Påföljande leder ett sådant bemötande till en fixering som har en tendens att intensifiera skamkänslorna hos kvinnan. Detta färgar följaktligen relationerna med andra närstående och blir ett hinder för klienten att utvecklas och gå vidare i sitt liv.

Cullberg (2006) poängterar ytterligare en viktig aspekt i behandlingsarbetet som han menar är viktigt att inte förglömma. Han menar att personer som har varit med om traumatiska händelser likväl kan ha andra underliggande problem/trauman i bagaget. Att tala om ett trauma är vanligen en simplificering av realiteten då de flesta trauman per automatik medför flera traumatiska händelser. Utifrån detta menar han att man som behandlare måste ha detta i åtanke i återhämtningsarbetet då det ena traumat kan få en symboliskt förstärkande effekt på det andra.

5. Metod

5.1 Urval

Vårt initiala arbete präglades av diskussioner rörande på vilket vis vi kunde komma i kontakt med det klientel som studien berör. Till en början beslutades att kontakta kvinnojourer och via dem upprätta förbindelse med deras klienter. Vi ansåg att klienternas utsago möjliggjorde mest adekvat information för arbetet. Med tanke på ämnets känslighet insåg vi dock att ett sådant tillvägagångssätt kunde försvåra vår inhämtning av material och även sannolikt resultera i en oansenlig mängd kunskapsinformation. Av den orsaken föll vårt urval istället på

en kombination av både behandlarnas och kvinnornas utsagor. Tanken med detta urval var att vi i undersökningen av själva återhämtningsprocessen även sekundärt skulle göra en sammanställande jämförelse av de insatser som erbjuds för att sålunda se om de står i korrelation med kvinnornas önskemål. Detta har följaktligen genomförts och redovisas i analysen. Ytterligare en fördel med denna typ av fördelning är att uppsatsen ger en inblick i båda sidornas förhållningssätt, värderingar och tankar. På så vis möjliggörs en mer omfattande kunskapsinsamling som både berör vad som faktiskt sker, hur utvecklingen ser ut men även förklarar hur båda parter påverkar varandra samt vilka faktorer som förefaller vara mest effektfulla.

Upprättandet av kontakten med de professionella har skett i såväl storstäder som i mindre tätorter. Genom denna utbredning har vi erhållit yttranden från en bred bas vilket förefaller vara positivt eftersom kvinnorna vanligen visat sig haft kontakt med såväl kvinnojourer som socialtjänst. Utfallet för antal intervjuer föll på åtta sammanlagt. Anledningen till det är att vi ursprungligen tänkt intervjua hälften klienter och hälften behandlare och då ansåg att fyra utsagor av vardera grupp medförde en tillfredsställande inblick i ämnet. Dock blev resultatet att fem handledare intervjuades och tre klienter. Intervjufrågorna är i slutet bifogade till uppsatsen (*se bilaga 2 och 3*). Vår uppsats består således av fem handläggare och tre klienter. För att kompensera det mindre antalet klienter har vi i samförstånd med klienterna beslutat att med dessa föra en och en halvtimmes långa intervjuer. Detta till skillnad från den ursprungliga intervjutiden avseende en timme.

Med tanke på områdets känslighet var en viktig aspekt att ta i åtanke kvinnornas utsatthet, något som vi i inledningsstadiet av uppsatsskrivandet diskuterade. Detta gäller framförallt intervjutillfällena med de utsatta kvinnorna. Vi ställde oss frågan; är dessa intervjuer för riskabla och kan våra intentioner att uppnå adekvat information på något sätt förorsaka dessa kvinnor någon vidare skada? Vi kom fram till att vårt undersökningssyfte – återhämtningsprocessen, låg så pass långt fram i processen att en sådan skada inte skulle bli aktuell. Vi menar att nyttan med vårt undersökningssyfte övervägde resonemanget om att någon eventuell skada skulle kunna ske för de intervjuade. Vi anser att intervjutillfället istället bör ses som ytterligare en bearbetningsprocess där kvinnan ges möjlighet att sätta ord på sin upplevelse. Vidare väljer kvinnan själv vilka uppgifter hon önskar lämna då informationsutbytet enbart sker på hennes villkor.

5.2 Val av metod och tillvägagångssätt

För att tillmötesgå vårt syfte, genom denna urvalsgrupp, lämpade sig den kvalitativa metoden bäst för våra frågeställningar. En förklaring av kvalitativ forskning återfinns i Aspers (2007)

bok som bland annat ger ett klarläggande av metoden som ett sätt att studera företeelser i sitt naturliga sammanhang. Det är vidare ett sätt att upprätta en känsla av, tolka eller sätta fenomen i termer som har betydelse för de individer som studeras. Det blir på så sätt en studie som framställer rutiner och problematiska stunder i personers liv. På grund av komplexiteten kring våld mot kvinnor och hur detta tar sig till uttryck har den kvalitativa metoden möjliggjort det för oss att erhålla en djupare och mer ingående förståelse. Det som framförallt är positivt med den kvalitativa metoden är att den har erbjudit ett närmande av ämnet på ett sätt som, likt Bryman (2011) uttrycker det gör, att vi har fått "se världen med deras ögon". Den kvalitativa metoden har hjälpt oss att införskaffa de utsagor som Aspers (2007) menar används för att förklara hur något är, som t.ex. på vilket vis destruktiva relationer påverkar de inblandade i återhämningsprocessen och dess omgivning. Intervjuerna har, i de flesta fall, ägt rum på behandlarnas arbetsplats och för klienterna på en plats som föreslagits av dem. Detta delvis för enkelhetens skull men även för att en neutral plats på ett bättre vis upplevs erbjuda en trygghet för respondenten vilken möjliggör ett tydligare informationsutbyte. För att erhålla ett adekvat insamlingsmaterial använde vi oss av semistrukturerade intervjuer. Tillvägagångssättet gjorde det möjligt för oss att få svar på de frågor som vi hade störst intresse av. Vidare erbjöd metoden en öppen dialog mellan oss och intervjupersonerna vilket både Aspers (2007) och May (2001) framhåller är meningen med semistrukturerade intervjuer. Vi menar att en sådan strategi, till skillnad från kvantitativa studier, gav ett fylligare innehåll samt en mer kontextuellt insikt utifrån deltagarnas perspektiv. Till hjälp använde vi oss av bandspelare. Att spela in respondentens uttalande gjorde att uppmärksamheten riktades på respondenten. Detta medför att vi som intervjuare kunde särskilja underliggande meningar och på ett bättre vis ställa fölfrågor för att förtydliga dessa. Vidare resulterar tillvägagångssättet i att betydelsefull information återges på ett riktigt vis och att ingenting går förlorat. Intervjumetoden som sådan har därmed fungerat till fördel för undersökningen då vi fått ut intressant och adekvat material till vår uppsats. Likaså fann vi att ämnets karaktär medförde engagerade intervjupersoner vilket gjorde att ett öppet klimat, med möjlighet till reglerade men ändå fria associationer, gynnade informationsutbytet.

Eftersom vår valda intervjumetod krävde att vi hade en mer ingående kontakt med våra intervjupersoner, till skillnad från t.ex. en enkätundersökning där man kan vara anonym, har vi i efterhand också fått insikt i svårigheterna med detta tillvägagångssätt. Vi har tidigare nämnt att den semistrukturerade intervjun gett oss möjlighet att bearbeta ämnet på ett bättre sätt. Exempelvis genom att likt det May (2001) menar förtydliga och utveckla de svar som

givits för att få den ultimata informationsinhämtningen. Vi inser samtidigt att myntet har en baksida. Genom metodvalet kan man delvis förklara det mindre antalet deltagande klienter då en medverkan innebar att kvinnan personligen ombeds möta en av oss ansvariga för uppsatsen. Ett sådant sammanträffande innebär att kvinnan inte längre förblir anonym. Med detta sagt inser vi att klienternas låga antal också har innefattat etiska aspekter där kvinnor med erfarenhet av ämnet ogärna vill återuppväckta gamla minnen. Även om den kvalitativa metoden har medfört brister på en del av de nämnda områdena menar vi dock, med grund i ovanstående resonemang, att den i sin totalitet har lämpat sig bäst för vår undersökning av återhämtningsprocessen.

5.3 Bearbetning och analys

Vi inser att en studie likt denna även innehar vissa risker som vi varit tvungna att ta i beaktande. Risker som exempelvis berör ställningstaganden samt ett alltför stort personligt engagemang. För att höja reliabiliteten och minska risken för ovanstående scenarier diskuterade vi våra intervjuer med varandra för att se vilka uppfattningar vi har fått av samtliga intervjupersoner. Vi försökte därtill även genomgående förhålla oss neutralt och vara vaksamma över den information som vi inhämtade vid intervjuprocessen. Vår hållning gentemot de professionellas utsagor togs också i konsideration då intervjuerna med dem baserades på *deras* erfarenheter av de utsatta kvinnornas omständigheter och upplevelser av återhämtningsprocessen. Det var därför oerhört viktigt att bearbeta materialet noggrant för att se uttalandena i sin helhet och undvika personliga tolkningar.

Enligt Jönson (2010) är problembeskrivningar föränderliga och kontextberoende. Vidare menar han att även vi som forskare måste ta hänsyn till att inte varken sätta oss över eller avfärda de uppgifter som intervjupersonerna håller för sanna. Detta är ytterligare en grund till varför vi således föredrog den kvalitativa studien i form av semistrukturerade intervjuer. Genom denna metod minskades risken för eventuella subjektiva uppfattningar från vår sida.

Av Jönson (2010) framställs ett handlingsätt rörande bearbetningen av det insamlade materialet. Genom att exempelvis koda materialet efter specifika ord, specifika tendenser eller specifika områden möjliggörs en bättre sammanfattning och en gedigen helhetsbild. Samtliga intervjuer har transkriberats. Därefter har materialet analyserats genom en uppdelning av nedanstående ämnesområde. Slutligen har inom varje uppdelning karakteristiska nyckelord uttrönts som exempelvis; självkänsla, skuld och skam, behov, möjligheter etcetera.

5.4 Arbetsfördelning

Arbetsprocessen har förefallit vara smidig. Initialt beslutades hur vi avsåg gå tillväga med utformningen av arbetet och var vi ämnade leta efter information. Genom skolbiblioteket och via Internet samt andra källor, såsom tidningar och artiklar, fann vi mycket relevant fakta som vi sedan delade upp och bearbetade. När det gäller själva författeriet valde vi inledningsvis att skriva om de områden som vi själva tidigare hade skrivit om i vår uppsatsplan. Detta har sedan omarbetats till att bli en sammanhängande text. Intervjuerna valde vi också att dela upp mellan oss på grund av ämnets känslighet och i ett försök att skapa ett bekvämt klimat för den intervjuade. Vi insåg att en sådan uppdelning skulle vara att föredra. Det motiveras främst i konsideration till kvinnornas utsatta position och av respekt för denna. Vi menar att en sortering av detta slag troligtvis också innebära att de intervjuade, i synnerhet kvinnorna med egen erfarenhet, skulle skapas möjligheter att yttra sig på ett friare sätt i ett mer privat klimat.

Genom vår metodförklaring ovan har vi försökt framföra de aspekter, brister såväl som förtjänster, som har kommit att spela en betydande roll i vår intervjuprocess vad gäller informationsinhämtning. Vi inser att en liten studie som denna självfallet inte medför generaliserbar information och vi kan därför inte tala för *alla* utsatta grupper inom området våld mot kvinnor. Vårt mål med uppsatsen är följaktligen, förutom att besvara våra inledande frågeställningar, att belysa områdets förutsättningar kontra begränsningar snarare än att bevisa vad som är sant eller falskt.

5.5 Etiska överväganden

Att välja ett ämne som vi gjort, fyllt av infekterade minnen och känsliga skeenden kräver en finess och försiktighet som gjort just denna del av arbetet extra viktig. Nedan kommer vi kort redogöra för de tankegångar och tillvägagångssätt som styrts den etiska diskursen med förhoppning om att ge läsaren insikt i de avväganden som genomsyrat vår undersökning.

Aspers (2007) beskriver forskarens roll i relation till fältet. Etiska dilemman som kan komma att uppträda vid in och utträdet av relationen är en av de åskådliggjorda svårigheter som författaren tar upp. Problematiken omnämns utifrån att forskaren fysiskt och psykiskt befinner sig inom en miljö och en struktur som denne därmed påverkar och blir påverkad av vilket genom oförsiktighet och omedvetenhet kan vara negativt för utredningen. Även om vi genomfört intervjuer och inte en deltagande studie anser vi dock att denna problematik även är aktuell för vår del eftersom vårt område är av infekterad karaktär. På så vis är behovet av försiktighet även i detta fall högst centralt.

Ett annat etiskt dilemma nämner Aspers (2007) vidare vara svårigheten att känna av fältets reaktioner och att detta kan ha negativ påverkan både på resultaten, forskaren samt föremålet för forskningen. Det har därför under utredningen varit viktigt att i den initiala kontakten med intervjupersonerna omgående vara tydliga med att deltagandet är högst frivilligt och vilket område vi ämnar undersöka. Detta för att deltagaren redan innan mötet ska känna sig trygg i sin position som informationsutlämnare.

Vi har vid diskussioner kring hur vi bör gå tillväga både dryftat det intressanta och nödvändiga med att faktiskt få tala med någon som har varit med om den problematik som vi ämnar undersöka men också vilken skada ett eventuellt återupprivande kan innebära. Dock kom vi fram till att vår inriktning på ämnet inte berör infekterade delar av processen som exempelvis uppbrottet. Givetvis kan, och är, ämnet återhämtning också kantat av känslomässiga svårigheter men genom försiktighet är vår förhoppning att klienterna har fått en positiv upplevelse genom att de givits möjlighet att göra sin röst hörd.

Vetenskapsrådet har i ett sammanfattande arbete upprättat en rekommendation som kort redogör för de etiska frågor som initialt bör belysas. Rekommendationen tar exempelvis upp en viktig utgångspunkt utifrån forskningsetiska principer. Denna behandlar det faktum att alla medlemmar i samhället har rätt till en privat sfär och ett skydd gentemot att någon ska ha olovlig insikt inom denna. Individen ska heller inte riskera att utsättas för någon form av psykisk eller fysisk skada samt inte kränkas eller förödmjukas. I vårt arbete har vi därför valt att aidentifiera samtliga intervjupersoners namn, såväl klienter som handledare. Detta för att deras åsikt inte på något vis ska påverka det arbete de utför eller att deras upplevelser ska leda till utpekning.

Vetenskapsrådets rekommendation beskriver vidare fyra grundläggande värden; 1) Informationskravet, 2) Nyttjandekravet, 3) Konfidentialitetskravet samt 4) Samtyckeskravet.

- 1) Handlar om att den intervjuade personen måste förstå vad intervjun syftar till, vad den ämnar undersöka samt vilka villkor som gäller för dess deltagande.
- 2) Handlar om att de insamlade uppgifterna enbart får användas för det ändamål som man till en början kommit överrens om.
- 3) Handlar om att man som intervjuare måste kunna garantera att de uppgifter som lämnas är i tryggt förvar och att intervjuaren exempelvis har tystnadsplikt samt att känsliga uppgifter kan aidentifieras.
- 4) Handlar om att intervjuaren måste inhämta den tillfrågade personens samtycke samt att denne har rätt att avbyta intervjun om den skulle vilja detta.

För att möjliggöra att ovanstående tydliggjorts för intervjupersonerna har vi upprättat ett dokument som varje intervjuperson fått ta del av och som de sedan skrivit under innan intervjun (*se bilaga 1*).

6. Analys och resultat – en återgivning av undersökningen

6.1 Presentation av intervjupersonerna

Som tidigare deklarerat har vi intervjuat åtta personer med olika erfarenheter inom området. Några med direkt anknytning till problematiken och andra med professionell insyn i skeendets utveckling. Den presentation som här kort genomförs syftar till att klargöra viktiga preferenser för varje individ. Den ämnar dock inte gå djupare in i varje intervjupersons privata sfär med hänsyn till de deltagare som figurerat i media och som därför, även om de aidentifieras, riskerar att hamna i en prekär situation.

Kvinna 1. är en medelålders kvinna med mångårig erfarenhet inom det berörda området. Kvinnan beskriver sig ha varit i tre olika relationer som innefattat våld, såväl psykiskt som fysiskt, och har i kombination med ett kraftigt drogmissbruk fått erfara både återhämtning men också återfall. Kvinnan är idag ensamstående och beskriver sig, efter omständigheterna, må bra, ha ett tryggt liv samt ständigt bearbeta den process som varit. Kvinnans erfarenhet sträcker sig över en lång period och återhämtningsarbetet har vid tiden för intervjun pågått i flera år.

Kvinna 2. är en ung kvinna med mångårig erfarenhet av destruktiva relationer, dock enbart en med vad hon kallar våld inblandat. I den relation som kantats av våld upplevde kvinnan såväl psykiskt som fysiskt våld, där det fysiska våldet dock var mest framträdande. Kvinnan beskriver sig idag vara i det initiala skeendet av återhämtningsprocessen men förklarar sig ändå ha återhämtat sig till den grad att hon nu står på egna ben och finner mening i tillvaron. Kvinnans erfarenhet sträcker sig över en kortare period men med oerhört frekventa våldshandlingar. Kvinnan delar idag sitt liv med sitt barn.

Kvinna 3. är en medelålders kvinna med erfarenhet av en våldsam relation, såväl psykiskt som fysiskt. Händelsen skedde ett flertal år tillbaka och kvinnan beskriver sig idag vara helt återhämtad även om hon fortfarande kan fundera över varför saker och ting utvecklades på det sätt som det gjorde. Kvinnan delar idag ett liv med man och barn men uppger sig fortfarande ta till vissa försiktighetsåtgärder såsom att inte förekomma i telefonkatalogen eller ha offentlig adress.

Handledare 1. har mångårig erfarenhet inom arbetet mot våld. Personen arbetar idag på en kvinnojour som också fungerar som en brottsofferjour. Individen är den enda fast heltidsanställda och arbetar i övrigt med kollegor som med ideella krafter viker sin tid till området. Individens vardagliga arbetsuppgifter beskrivs variera kraftigt. Jouren erbjuder hjälp att besöka myndigheter, att stödja vid de akuta skeendena samt erbjuda grupper som tillsammans bearbetar och processar.

Handledare 2. har mångårig erfarenhet inom området då personen arbetar med våld och destruktiva beteenden såsom missbruk, relationsproblematik samt våld mot kvinnor. Personen arbetar inom Individ och Familjeomsorgen. Handledaren för behandlande individuella samtal med utgångspunkt från KBT och har även grupper till syfte att i ett öppet klimat utbyta såväl farhågor som hjälpmedel.

Handledare 3. har arbetat i över 20 år inom kvinnojouren både ideellt och som anställd. Arbetsuppgifterna som personen och dennes kollegor utför innefattar bland annat att vara kontaktperson till de placerade kvinnorna, att föra stödjande samtal med dessa samt följa med de utsatta kvinnorna till diverse myndigheter.

Handledare 4. är verksam inom en organisation som arbetar med våld i nära relationer samt även inom området hedersrelaterat våld och förtryck. Den intervjuade har jobbat ett antal år inom området och arbetar med såväl empowerment- som KBT inriktade insatser.

Handledare 5. är utbildad beteendevetare med erfarenhet av professionellt arbete inom detta område samt har även privat erfarenhet av våld i nära relationer då denne själv växt upp under sådana förhållanden. En stor del av personens arbetsuppgifter består i stödjande insatser till fördel för kvinnornas återhämtning men även att samarbeta med olika myndigheter.

6.2 Processen - Resultat

6.3 Det initiala återhämtningsarbetet

Vid frågor som rör den initiala processen av återhämtningsarbetet är såväl kvinnorna som handledare samstämmiga. De första stegen in i processandet överskuggas vanligtvis av alla de praktiska frågor som först måste utredas. Var ska individen bo, vilka kontakter måste individen ha, ska frågan polisanmälas och/eller behöver personen beskydd? Det är först senare, när de praktiska frågorna är besvarade och rättvisa eventuellt skipats som det personliga arbetet börjar. En av handledarna nämner exempelvis följande:

I första skedet jobbar vi mycket med praktiska saker och det handlar ofta om att hitta ett boende, en plats där personen kan känna sig trygg. Att veta exempelvis hur man ska försörja

sig är ett annat orosmoment som många av våra kvinnor står inför. Hur ska man göra med barnen, huset och bilen – man kan inte bara sticka. Saker som behövs för att man ska överleva så kallat. Då har man inte tid att tänka på sig själv, eller att känna efter. Då handlar det om att överleva och dessa kvinnor är proffs på att stänga ute känslor. /Handledare 1

Åsikten styrks av samtliga kvinnor. Två av dem fyller i påståendet och menar att:

I början sov jag över hos min sambos moster. En väldigt fin moster som hjälpte mig där och då. Sen bodde jag lite hos några väninnor men turligt nog fick jag, genom en arbetskollega, snabbt tag i en lägenhet. Jag tror att det var viktigt för mig personligen, att börja känna igen mig själv igen. Få leva mitt eget liv med mina egna saker. Först sen kunde jag börja fundera. /Kvinna 3

För min del var jag helt sönderslagen, mentalt krossad och totalt förödmjukad. Dessutom hade jag ingen att vända mig till. Alla dessa rättsliga processer gjorde också att jag stängde in mig i mitt eget vakuum och det var först när domen föll som jag riktigt kunde andas ut. Då föll hela min värld ihop. /Kvinna 2

En annan handledare menar följande:

I början kan man inte bara bomba på med framtiden. Alltså de är i ett sådant skick att de inte tar in. För det första är det bara; svisch ut från sitt hem, sen kanske de hamnar någonstans de inte känner igen som en kvinnojour, hos polisen eller på sjukhus. Då måste man vara här och nu och arbeta med det som behöver ordnas. /Handledare 3

Åsikten återspeglas även av Wallberg (2008) som tidigare beskrevs förklara den viktigaste frågan i att återskapa ett självständigt liv. Att stegvis skapa nya förtroenden och att i lugn takt bearbeta. Ortiz (2008) menar vidare att för att en kognitiv process ska komma till stånd är individen i behov av lugn runt omkring sig och att själv förmås återblicka och fundera över vad som hänt.

Vidare framkommer, rörande de första stegen från den destruktiva relationen, individens rädsla att återfalla i samma mönster. Vad händer om jag går tillbaka? Vad händer om det är så att den person som jag är räddast för i hela världen också är den individ som jag älskar över allt annat? Har jag förmåga att värja mig och hur ska jag i så fall handla?

En av kvinnorna uttryckte sin oro som följande:

Han misshandlade mig gul och blå med ett nästan fullgånget barn i magen, jag minns att jag fick ett privat rum på BB för att inte skrämma de andra kvinnorna. Ändå, några månader efter förlossningen, var jag där igen. Firade jul med honom och umgicks. Hur kan man vara så dum? Hur skulle jag kunna lita på mig själv efter det? /Kvinna 2

Två handledare beskriver istället oron så här:

Många kvinnor kan hitta på diverse förvrängda förklaringar till varför just de varit medskyldiga till agerandet. Jag tycker därför att man tidigt måste vara tydlig med att *jag* ser inte ner på dig för att du vill gå tillbaka eller känner känslor för din man/sambo fortfarande, det är helt normalt. Det jag vet är bara att du inte ska behöva ha det så här, kärlek ska inte behöva göra ont. Man ska inte behöva gå runt med en klump i magen. /Handledare 1

Jag har inte bemyndigandet att hindra en kvinna från att gå tillbaka till sin man. Men det jag kan ge henne är ”ok, försök, men ha de här gränserna och funkar inte det så kom tillbaka hit”. Jag kan inte stå och predika för henne om hon så kallat återfaller, det finns ingen vits med det. Då kanske hon inte vågar komma tillbaka, då har *jag* förlorat. /Handledare 3

Problematiken beskrivs av Lundgren (2004) ofta vara frustrerande för de behandlare som står i nära kontakt med kvinnorna. Vidare skildrar Lundgren även den åsikt som handledarna ovan gjorde rörande vikten av att vara förstående men ändå informera. Att förmedla sympati och respekt men samtidigt tydliggöra riskerna med att återvända är viktigt för att normalisera kvinnans känslor men ändå informera om eventuella konsekvenser.

Man måste vara tydlig med att aldrig baktala personen de varit med. Någoting fint måste det ha funnits med personen annars säger man ju indirekt att du varit rent dum i huvudet eftersom du varit ihop med honom. Samtidigt måste klienten också förstå att det är vanligt att man går tillbaka, att jag finns här för att hjälpa dig framåt men att jag *också* finns här även om du väljer att återvända. /Handledare 2

Ibland kan kvinnorna samlas och byta erfarenheter. De brukar oftast vilja spy en massa galla om männen och då försöker jag se till att det inte sker inför barnen för han är trots allt barnens pappa och de älskar sin pappa ändå. /Handledare 5

Vidare framgår att den första tiden efter upprottet speglas av en ständig oro för huruvida individen ska bli betrodd eller inte, hur omgivningen kommer bemöta personen samt om individen riskerar att ses som ett offer. Denna oro beskriver respondenterna vanligen leder till isolering.

Vårt problem på kvinnojourer är ju att vi inte får leta upp personer, säga här är vi så kom nu hit. Vi måste invänta att de själva tar kontakt och om de sedan väljer att inte delta är våra händer låsta. Ett verkligt stort problem för oss är att samhället idag har en förutfattad mening, ja, du och jag också förmodligen, att enbart den nedre socialklassen utsätts för detta. Är du då i klassens övre skikt är rädslan för fördömande och utpekande så stor att jag upplever att

många kvinnor ringer en gång och sedan aldrig återkommer. Om de ens ringer så att säga.

/Handledare 1

I början handlar det mycket om skuld, skam och oro. Vi har ett himla bry med det här att även om vi idag 2011 pratar om kvinnomisshandel så säger folk fortfarande ”men herregud jag hade gått efter första slaget”. Så fungerar det inte. Det är inte så att du träffar en kille och han börjar slå eller hota dig efter åttonde dagen. Det kommer ofta smygande och då har man vanligtvis skapat sig ett helt liv. När alla tycker till så är det inte konstigt att kvinnorna nedvärderar sig på det sätt som de gör. */Handledare 3*

En av kvinnorna beskriver upplevelsen så här:

För min del var jag så fruktansvärt oförstående till det här med våld gentemot alla andra. Tänkte att vad då man sätter sig inte i den situationen. Jag hade arbete och jobbade med folk som hade kontakt med dessa kretsar. Inte kunde jag söka dit. Nej det hade känts väldigt konstigt att söka hjälp av folk man vanligtvis var jämbördig med. Att liksom hamna på andra sidan. */Kvinna 3*

Vidare menar såväl handledare som kvinnorna att det är viktigt att förhållandevis snabbt få klarhet i de praktiska omständigheterna. Om tillbakablicken blir långdragen krävs oftast också mer omfattande resurser för att få kvinnan tillbaka till ett, för henne, värdigt liv.

I början ville jag bara älta och älta, för att förstå. Till slut sa hon jag pratar med bara, det som har hänt det har hänt och både du och jag vet nu vad han gjorde mot dig men vad ska vi göra för att detta aldrig ska hända igen och för att du ska blicka framåt. Jag behövde det för att tvingas tänka på framtiden. Finns liksom en trygghet i det som varit även om det var hemskt!

/Kvinna 1

Många vill berätta så mycket, det finns en läkning i det men man måste se framåt. Vad ska hända för att få ett värdigt liv, hur ska du bygga upp dig själv igen? Annars står man bara och stampar på samma ställe. */Handledare 2*

Den ovan beskrivna oron illustreras även av Karlsson (2007) då han beskriver kognitivismens teori. Människan är en rationell problemlösare som styrs av intellektet och denne skapar personliga tankemönster som påverkas av erfarenheter. Detta kallar Karlsson för associationsbanor. Om negativa tankebanor speglar både individens omgivning och det egna jaget sjunker kapaciteten att lösa problem vilket betyder att en misstänksamhet mot omgivningen kan hämma den egna utvecklingen. Ortiz (2008) förklarar vidare att det egna motståndet oftast är individens värsta antagonist och för att komma vidare i processen krävs förhandling med det egna motståndet.

Processen från det initiala skeendet till det fortsatta återhämtningsarbetet förklarar, såväl handläggare som de utsatta kvinnorna, sker olika fort och olika friktionsfritt. En av kvinnorna beskrev händelsen likt en utlösande bomb som tillslut briserade och tvingade henne att ta tag i tillvaron. En annan förklarar att hon fick fysiska besvär som exempelvis ont i magen vilket gjorde att hon blev tvungen att kontakta läkare. Två handläggare uttrycker sig enligt följande:

Jag brukar säga att det tar cirka tre månader. Då har personen fått klarhet i det praktiska och börjat fundera över vad som ska hända nu. Efter tre månader har också den värsta tiden för att återgå till förhållandet varit och då brukar kvinnorna vara mer mottagliga för att bearbeta.

/Handledare 2

När den akuta situationen lugnat sig och klienten, eller som vi säger här kvinnan, börjat komma in i en vardag märker vi att deras behov av att tala ofta ökar. Man skulle kunna tro att så inte alls är fallet, att kvinnan allt medan som tiden går, mår bättre och bättre. Man kan nästan säga att allt de tryckt undan liksom bubblar upp till ytan och blir jobbigare och jobbigare om de inte får ut det. Att sätta en tid som gäller alla, att så och så länge tar det från att personen bryter upp till att den är mottaglig att arbeta med, är omöjligt men en sak är säker; har kvinnan kvar en trygg omgivning går processen mycket snabbare. */Handledare 1*

Just det som i ovanstående citat framkommer, rörande behovet av anhöriga och att ha ett fungerande kontaktnät, har samtliga kvinnor påtalat. Två av dem menar att den isolering som våldet innebär, med all den skam och rädsla, gör att omgivningen och vänskapskretsen minskar i takt med slagen eller den psykiska misshandeln. En av dessa två kvinnor upplevde att hon inte haft något stöd alls genom privata kontakter och beskrev också att hon länge levt i en värld av förträngande vilket gjort att hennes återhämtningsprocess först på riktigt kom till stånd efter cirka ett år. Den andra kvinnan menar att hon haft några få enstaka vänner kvar som hon tagit hjälp av och att hon utan dem inte vet var hon hade varit idag men menar också att den destruktiva relationen gör att utbudet kraftigt minskar.

Inte ville jag väl fläka upp min smutsiga buk för andra. Det vill man inte. Givetvis ledde det till att jag tillslut satt där, utan vare sig vänner eller bekanta. Det gjorde ju också att jag flera gånger trillade tillbaka. */Kvinna 2*

Den tredje kvinnan, som till skillnad från de andra tydligt beskriver att hennes erfarenhet inte sträckte sig så långt att den hade hunnit påverka hela hennes vänskapskrets, förklarar att detta i hög grad var betydande för att fungera som ”vanligt” igen. Med goda kontakter till både familj och vänner beskriver hon sig snabbt ha givits möjlighet att processa problemen på ett helt annat vis än vad hon annars tror sig ha haft. Schön (2009) har tidigare redogjorts

beskriva de grundpelare som spelar in i ett lyckat återhämtningsarbete. En av dessa nämner han vara stödet från andra människor i individens närhet.

6.4 Att återskapa ett jag

I samtliga intervjuer framkommer två ord som berör såväl kvinnorna som handledarna; skuld och skam. Skuld och skam beskrivs vara de två ledord som förpestar och besmittar hela individens kapacitet till återhämtning. Handledare 1 och 2 menar att skulden och skammen skapas genom individens insikt i att en normal relation förmodligen inte innefattar våld. Ändå har individen inte vågat eller velat bryta upp förrän nu. De förklarar vidare att skulden upprättas genom den normaliseringsprocess som Lundgren (2004) beskriver. Personen invaggas i insikten att våldet har att göra med brister hos individen, att personen måste bestraffas och att denne är skuld till att mannen handlar på det vis som han gör. Handledare 3 samt deltagare 1 förklarar följande:

När vi börjar prata om våldets normaliseringsprocess, då säger många ”o, känner du min man?”. De känner igen sig direkt. Det är en enorm skuld i de funderingar kvinnan har om att vad kunde jag gjort istället? Varför är jag på ett vis som gör att han måste slå mig? Vad är det jag gör för fel? /Handledare 3

Till en början tänkte jag bara negativt om mig själv, det får jag arbeta jättemycket med nu. Under handledningen fick jag en gång ett papper med massa negativa fraser som hängde runt en tänkande gubbe. Jag skulle peka på det som är likt det jag tänker och förklara varför. Det enda jag tänkte var herregud, jag tänker ju *allt* detta, det kan jag inte berätta för då tror hon att jag är dum i huvudet. / Kvinna 2

Vidare beskriver kvinnorna skammen över att vara den ”utsatte”, den som tillåtit mannen att handla på detta vis. De förtydligar den nedbrytande process som sker genom att ange följande:

För min del kunde jag inte förstå hur jag hamnade i den situation jag befann mig i. Så där i efterhand kunde jag se att det där inte var jag. Jag hade blivit någon annan. En som inte brydde sig om att hela lägenheten var i kaos efter hans uppror, en som inte längre förväntade sig att han skulle vara snäll. Jag kommer från en helt vanlig familj och visste att det inte skulle vara så här. /Kvinna 3

Jag visste inte längre vad jag tyckte om för mat, vad jag hade för musiksmak eller vad jag gillade för kläder. Kan tyckas vara enkla saker men det är ju också det mest basala som man enklast vet – jag visste ingenting. Jag var bara en sak han gjort mig till, hans skapelse liksom,

och ändå hade jag bara varit ihop med honom i ungefär ett år. Kan du fatta hur fort det går. Idag minns jag nästan ingenting av tiden innan. /Kvinna 2

Man blir så van vid det där. Hänger fast vid att kanske, kanske kommer han att förändras. Min senaste relation var mycket psykiskt påfrestande. Han kunde liksom säga att allt var fel och skit, jag var bara fel och skit. Han kunde berätta för vår omgivning och sina kompisar att hans idealkvinna minsann var lång och smärt och hade långt fint blondt hår. Där satt jag och var ganska kort och hade mörkt hår. Han knäckte mig totalt psykiskt. Kunde vara borta en hel vecka. Sen kom han tillbaka och låtsades som ingenting hade hänt, frågade jag blev han vansinnig. Kände mig som en våt fläck på golvet ungefär. /Kvinna 1

Karlsson (2007) menar att enligt kognitivismen bör individen reda i varför problemen kvarstår samt vilka tankebanor som är till fördel. Personen ska vidare enligt Ortiz (2008) ta avstånd från den negativa situationen för att möjliggöra ett säreget tänkande, fritt från påtryckning av andra. Vidare menar Ortiz att om självkänslan är låg så finns det en risk att individen inte litar till den egna kapaciteten. Att därför övergå från ett ”beroende” till ett annat är förhållandevis vanligt. Alphonce (2004) skriver att det tappade fotfästet även innebär att individer måste arbeta med mindervärdestankar och den förlorade tron på sig själv. I likhet med ovanstående menar en del av respondenterna följande:

Jag kunde älska honom och förstå honom till min egen död till en början. Att alltid skydda honom var helt självklart. Eftersom jag vid flera tillfällen sedan återgick i samma typ av situationer var det först när jag både var fri från relationerna och knarket som jag började fundera. Allt eftersom kom jag på att vad de sagt faktiskt kanske var sant, jag kunde ingenting och visste ingenting. När jag hamnade hos min handledare tog det lång tid innan jag förstod mitt eget värde. Att jag också får tycka och tänka, ha egna åsikter. /Kvinna 1

Till en början var jag fruktansvärt bitter på allt, litade knappt på att jag kunde ta hand om mitt eget barn. Nu är jag tvärtom, nästan som en trotsig unge. Måste liksom säga nej till allt och nästan som att statuera exempel mot varenda människa. Att liksom förklara att du sätter dig inte på mig, jag får säga nej. /Kvinna 2

Jag upplever att klienterna under återhämtningen har svårt att leva bara för sin egen skull. Att det är liksom; jag lever för mitt barn, jag lever för mina katter. Men nej, du lever för dig själv. Hur ska du skapa ett liv där du är värd att leva för? /Handledare 1

Att återskapa ett nytt jag och ett bättre mående har enligt Karlsson (2007) mycket att göra med granskning av hur individer tänker på och om problemet. För att förtydliga dessa tankebanor använder kognitivismen sig av den kognitiva triaden som tidigare grundligare redogjorts för. Av de respondenter som genomgått denna utredning kan utläsas att den

kognitiva triaden används i stor omfattning. Att fundera på hur jag tänker på mig själv, hur jag tänker på andra och hur jag tänker på framtiden är tre grundelement som på något vis alla berörts av respondenterna.

I min värld fanns det bara skitstövlar och ännu större skitstövlar. Ord som tillit var inget jag ens funderade över. Om mig själv tänkte jag bara; du är ett jävla mähä och först långt senare förstod jag att jag kan vara ganska kapabel egentligen och att det faktiskt finns människor som på ett genuint sätt bryr sig om mig. Nu har jag till exempel fått mina första väninnor, det har jag aldrig tidigare haft. /Kvinna 1

Vi arbetar i grupper mycket och med enkla hemuppgifter. Vi säger exempelvis att när du nästa gång går ut på stan ska du, till varje människa som möter dig, ge ett stort leende. Om man ler mot något får man ju alltid ett leende tillbaka, det sker som en reflex men för dessa kvinnor innebär det att någon ser dem, att de överhuvudtaget finns. Många kommer tillbaka helt exalterade. Det är en stor bedrift att ens våga. /Handledare 1

Jag upplever att många är så vana vid att bara leva för dagen. Att inte reta upp mannen idag heller att de aldrig tänker på framtiden, aldrig planerar något eftersom de inte själv längre har något egen handlingskraft. Det jobbar vi mycket med, att ta fram det egna *go;et* igen. /Handledare 5

Att i återskapandet av den egna identiteten föra såväl individuella som gruppsamtal beskrivs av respondenterna vara till fördel då kvinnan, förutom de tre element som beskrivs i den kognitiva triaden, även får insikt i vad omgivningen tänker. På så vis etableras kontakter där erfarenhet och information kan utbytas vilket några beskriver så här:

Man ska inte jämföra med andra och det är viktigt att i första hand skapa något själv som inte påtvingas av vad andra tycker *men* jag upplever att det finns en oerhörd trygghet i att de ibland kan få sitta och tänka; men herregud, där sitter hon och har haft det jävligare än mig och mår så där bra. Hur har hon kommit dit? /Handledare 2

Det är skönt att få känna igen sig lite. Att slippa höra men du borde gjort så och du kunde väl förstått att. Vissa vill inte förstå helt enkelt. När alla har liknande erfarenheter kan alla förstå när jag säger att jag saknar honom, att jag fortfarande älskar honom. Ingen säger att; du är ju inte klok. /Kvinna 2

Tidigare beskrev Kvinna 2 bortfallet av den egna viljan. *Vilja* är vidare något som av Alphonse (2004) framställs vara en av de faktorer som vid negativa associationsbanor negligeras. Att individen i hög grad ignorerat tankar om den egna viljan. Handledare 2,3 och 4 förklarar att för att återgå i ett fungerande leverne måste individen ibland konfronteras.

Genom att på ett följsamt och eftertänksamt vis påmana individen att själv ha åsikter om företeelser, att själv våga säga ifrån samt att själv agera återskapas tron på den egna kapaciteten och den egna viljan.

Vi konfronterar dem i allt från stort till smått. Med att konfrontera menar jag på ett positivt vis. Säger man att man är värdelös och inte kan något så försöker vi lirka fram saker de kan och är bra på. Deras egen bild stämmer sällan. Sen försöker vi också locka fram deras egen vilja och önskemål. Det är bara de som själv kan finna vägen att inte hamna i samma problem igen men vi finns där och stöttar. Ibland är vi lite jobbiga. Det viktiga är att det här egot kommer fram igen. Annars är ego alltid så fult men egot är egentligen något fint. Det är ju du, vem du är och vad du vill, tycker och tänker. /Handledare 1

Min handledare är jäkligt envis. När jag säger nej säger hon; jamen varför inte? Ibland är det helt uttröttande att gå dit, i början bara grät och grät jag. Men nu efteråt har det börjat lätta. Att ta tag i alla demoner, man vill bara lägga ansvaret ifrån sig. Slippa tänka och känna liksom men nej det går ju inte då blir allting bara värre. Det förstår jag nu men innan ja, då var det bara jobbigt. Vill fortfarande ibland ringa och säga att jag inte orkar men jag vet ju att jag måste för min egen skull. /Kvinna 2

Jag är jäkligt konflikträdd. Det fick jag jobba mycket med, tänk om jag sa emot. Vad skulle hända då? /Kvinna 1

6.5 Att bearbeta det trauma som varit

Att bearbeta det våldstrauma, såväl psykiskt som fysiskt, som kvinnan blivit utsatt för menar handledarna kan genomföras på många olika sätt. Förloppet kan variera tidsmässigt och för en del innebär traumat en livslång bearbetning. Gemensamt för dem alla framgår dock att traumats varaktighet samt våldets grad i betydande utsträckning har en påverkan på rehabiliteringen.

Två handledare menar att många av de kvinnor som blir aktuella hos dem inte alltid är närvarande och införstådda i det arbete som krävs. Att de nyttjar försvarsmekanismer som gör att de ställer sig utanför den situation de befinner sig i samt det de blivit utsatta för. Istället för att handskas med det problem som för omgivningen är tydligt använder kvinnorna en strategi som istället inriktar sig på mindre infekterade områden. Att psykiska problem därmed utmynnar i somatiska besvär beskrivs vara vanligt förekommande.

Alltså när kvinnorna är här är de ofta helt slut både mentalt och fysiskt. Helt slut. De har ju levt olika länge i detta. Kvinnor som ”bara” har blivit utsatta för psykisk misshandel är så trötta utav detta. Många ringer och säger så här ”jag vet inte om det här är rätt ställe, men det

är kanske så att, jag kanske är psykiskt sjuk”. De har ingen insikt alls i vad det egentliga problemet är, orkar inte ta tag i det. /Handledare 3

En annan handledare har ett liknande exempel som stödjer påståendet:

Många av de som kommer till oss, de förstår inte situationen som de befinner sig i. De vet att de är i en kris och kan tycka synd om sig själva. Men de kan också börja klaga på en massa andra saker som inte ens är relevanta med våldet. Saker som egentligen inte har någon betydelse, att lägenheten är smutsig, hennes astma och så vidare. /Handledare 4

Detta kan analyseras och förstås utifrån det som Metell et al. (2002) talar om när denne redogör för konsekvenser efter ett trauma. När en individ drabbas av trauma innebär händelsen att det blir svårt för individen att leva i nuet. Likaså medför upplevelsen att individen vanligen får svårt att engagera sig och leva sig in i sina egna och närståendes behov. Resultatet blir således en sorts psykisk avskärmning, likt det som handledarna ovan beskriver, som ger kvinnan en bland annat försämrad perception och försämrat minne där hon lägger skulden på sig själv i form av exempelvis psykisk störning eller annan sjukdom. Denna tendens att anklaga sig själv menar Metell et al. blir ett resultat av kvinnans utsatthet för misshandel som också har påverkat hennes självförtroende. Kvinnan skapar en sorts självförakt vilket kan medföra konsekvenser för återhämtningen.

Cullberg (2006) poängterar en viktig aspekt i behandlingsarbetet som behandlaren bör ha i åtanke när denne bemöter kvinnorna. Han talar om andra tidigare upplevelser av problem/trauman som kan råda och på så vis få en förstärkande effekt på kvinnans nuvarande trauma/utsatthet. Detta kan vidare förstås genom ett uttalande från en av de intervjuade handledarna som menar att kvinnors tolerans av våldet kan bero på bakgrundsfaktorer som t.ex. om kvinnan själv har vuxit upp i destruktiv hemmiljö som kan göra sig påmind eller att hon är uppfostrad utifrån speciella normer och värderingar som påverkar hennes bild av förhållanden.

Är det ”bara” en örfil och en stark kvinna som inte tillåter att mannen slår henne, ja då kan det vara en lättare process eftersom kvinnan kanske inte låter förloppet accelerera. Till skillnad från en kvinna som har blivit knivhuggen, psykiskt misshandlad, sexuellt utnyttjad eller liknande och kanske varit med om det flera gånger tidigare, vistats i sådana miljöer. Hon ser det som normalt. Hon litar inte på män, inte på människor överhuvudtaget. Då kan det ta lång tid att bearbeta. Ibland är det nästan omöjligt. /Handledare 4

Jag hade aldrig varit med om detta tidigare, inte så här tänkte jag, men när jag tänker tillbaka ser jag ju att jag alltid dragits till denna typ av relation. I andra fall kanske det varit

mer psykiskt. Liksom letat mig till destruktiva relationer och kanske inte trott att jag var värd bättre. Det tror jag ofta inte fortfarande även om jag nu mår mycket bättre och går i behandling./ Klient 2

Genom Cullbergs yttrande och hans vidare problematisering av ämnet förklaras även andra förstärkande effekter, såsom mannens kontroll och makt över kvinnan (*ibid.*). Genom detta ges även en ökad förståelse för kvinnornas ständiga kamp och tvivel i återhämtningsprocessen, något som en av handledarna framför här nedan:

Hotbilden från mannens sida och den ständiga oron för att han ska hitta henne eller skada henne är en käpp i hjulet i bearbetningsarbetet. En kvinna sa att hon var en flykting i sitt eget land och lever tillsammans med sina barn i en resväska i princip. Det gör ju att kvinnan aldrig helt kan komma ifrån det där tänket att ständigt behöva oroa sig för att han kan dyka upp när som helst. Mycket ligger också i kvinnans huvud som mannen har lyckats få henne att tro på under tiden som de har varit tillsammans. Kvinnan kan tvivla på att hon kan skaffa mat på bordet eller tak över huvudet för henne och barnen efter att mannen gång på gång har intalat henne detta. Hur usel hon är och att hon inte duger till något. På så vis återupplevs traumat och för kvinnan återupprepas detta mantra hela tiden. Hur värdelös hon är och så vidare. /Handledare 5

Ja, makt och kontroll. Det är ett sätt för mannen att ha övertaget över kvinnan. Han väver in henne hela tiden. /Handledare 3

Problematiken rörande ovanstående förtydligas även av två av kvinnorna då de, utan att ange betäckningen, beskriver symtomen som av Metell et. al (2002) kallas PTSD (posttraumatiskt stressyndrom). De förklarar båda att den tortyr och de upplevelser som deras relationer inneburit gjorde att de ständigt var på sin vakt. En förklarar exempelvis hur hela dagen gick åt till att exempelvis se till att barnen var tysta och snälla i mannens närhet, att vardagssysslorna skedde friktionsfritt samt att inget oförutsett skulle inträffa. Detta beskriver de unisont och menar att det har gjort att de efteråt har varit oförmögna att fatta egna initiativ eller att våga ta egna beslut. Att under återhämtningen senare ställas inför, av omgivningen uppfattat, så enkla val som att bestämma vilken mat individen önskade uppfattades som en enorm press. En av kvinnorna beskriver följande:

Jag städade och städade, tvättade och tvättade. Jag gjorde allt för att han skulle vara nöjd. Ändå beskrev han hur dålig jag var hela tiden. Till slut trodde jag honom, till slut kunde jag knappt annat än att sitta på en stol och titta rakt ut i luften. Okapabel att göra någonting rätt. När jag sen skulle bestämma själv bevisade jag för mig själv återigen att jag ingenting kunde. Jag vågade helt enkelt inte tänka eller känna efter. Inte lita på mig själv helt enkelt.

Kommer fortfarande ihåg den dagen en lång tid efter vi gjort slut då jag själv fick ta hand om ett problem som hade med bilen att göra – och klarade det! Du kan inte förstå känslan. /
Kvinna 1

Hur återhämtar man sig då efter en, eller flera, upplevelser som inte bara traumatiserat hela den individuella världsbilden utan som också medfört att man lärt sig leva ett liv på ett vis som är ofördelaktigt för ens person? Av kvinnorna framkommer två huvudsakliga riktmärken, tillit för den person som man väljer att delge sina känslor till samt att handledaren har en god förmåga att lyssna utan att själv påtvinga sina åsikter. De handledare som intervjuats följer ungefär samma tråd, dock anser de att ett stort kunnande också är av betydande karaktär samt att handledaren följer och inte drar. Detta förklarar en av handledarna genom att säga:

Min upplevelse är att relationen blir som en drog vilket ger en trygghet. Utan denne är kvinnorna desperata efter någon att lägga sina problem hos men detta hjälper dem inte. Man måste låta kvinnorna *göra* saker själva och följa istället för att dra. Hur ska de annars klara sig, vi kommer inte alltid vara där. /*Handledare 1*

Handledare 4 betonar vikten av god kunskap när man hjälper de utsatta kvinnorna och menar att de i deras verksamhet ger sig ut på olika utbildningar och tillägger att kunskapsinhämtningen sker även om de redan är kunniga inom ett visst område. Detta, för att tillgodose kvinnorna adekvata hjälpinsatser.

Åsikterna gällande det återhållsamt följsamma arbetet från behandlarens sida, bekräftas av Topor (2007) som även beskriver att den avgörande hjälpfaktorn på samma sätt handlar om att finnas där, ”lyssna” och ”se individen”. Topor menar dock att handledaren även ska fungera som en stödjande vän vilket är något som starkt dementeras av två handledare:

Vi säger aldrig att vi är kvinnans vän. Det är kanske jobbigt att höra, men det finns alltid en baktanke i det hela. Om vi skapar en vänskapsrelation med henne så kan hon få för sig att fråga saker och när man inte vill gå in djupare på sitt privatliv, kan hon säga ”men varför vill du inte berätta, är du inte min vän?” Där hamnar hon också i en kris, då förlorar hon en vän. Hon har redan förlorat andra, hon har ingen. Vi måste ha den här gränsen. Hon måste veta att man är till för att hjälpa men att man fungerar som en professionell. /*Handledare 4*

Handledaren menar alltså, utifrån uttalandet ovan, att förhållandet i detta avseende bör baseras utifrån en professionell hållning. En annan handledare framför vidare att:

Det är viktigt att veta att vi finns men också att vi är där för att hjälpa dem i deras nuvarande situation, att vi hjälper till att rehabilitera men att vi *inte* tänker vara där för alltid efter det att vi förutsätter att personen är kapabel att skapa ett nytt bra liv där våra insatser inte längre behövs. /Handledare 5

6.6 Att finna en personlig väg – ett inre skydd

Att finna ett inre sätt av vilket kvinnan får känna sig avslappnad och slippa fundera och tänka förklaras av respondenterna vara avgörande för att orka ta tag i alla de måsten som ovan är beskrivna. Några kvinnor skildrar att deras flykt är och var att exempelvis stänga in sig i duschen och gråta, att städa lägenheten eller att läsa böcker. Att använda denna typ av försvar kan kanske för allmänheten anses fördröja återhämtningen, att arbetet ständigt borde vara pågående eller att det finns en fara i att fly från verkligheten. Kvinnorna beskriver det istället vara ett måste och ett krav för att våga gå framåt. Att exempelvis gråta beskriver en kvinna medför att:

Jag grät inte för att det var synd om mig, jag grät inte för att jag hatade eller ångrade. Jag grät för att jag helt enkelt behövde gråta. Tror aldrig att jag under mitt liv gråtit så mycket, inte ens under den tortyr som jag var med om när jag var mitt uppe i relationen. Det var precis som att det bara fanns sorg inom mig som jag behövde gråta ut. Gråten liksom hjälpte mig att få ut all ilska, att våga släppa. Sen läser jag en massa också – skönlitteratur som handlar om kvinnor i samma situation. Läser och gråter, läser några sidor till och gråter. Kan tyckas galet men det hjälper. Man ser hur de har klarat sig och så. /Kvinna 2

De andra beskriver det så här:

Jag läser böcker, har alltid läst mycket. Det kan jag nog tacka min mamma för. Då slipper jag fundera och kan leva mig in i något annat. En vardagsflykt som alla behöver. Alla andra gör det ju varför skulle inte jag behöva det. Jag läser också gärna självbiografier. För att liksom se hur andra gjort, vad man kan lära sig av och sådär. /Kvinna 1

Jag träffade ganska snart, till skillnad från alla råd man får och allt alla andra säger att man ska göra, lite killar igen. Okej, visst det kanske var för tidigt och de hade det nog ganska jobbigt med mig. Jag blev överkänslig och lite mästrande med allt som handlade om eller rörde våld men det lärde mig att det faktiskt finns fina killar. Att han jag träffat bara var ett undantag. /Kvinna 3

Brå (2009:12) menar att det är viktigt att se den kompetens som kvinnan har istället för att fördjupa sig i de begränsningar som existerar. Ulla-Karin Schön (2009) förklarar att arbetet är en livslång process och likt Brå (2009:12) att den kompetenta individen ska förespråkas.

Handledare 2 menar att det inte finns några generella kriterier för en kvinna som snabbare återhämtar sig än någon annan vilket förkunnas av handledare 5. De kvinnor som vi talat med menar dock samtliga att en grundläggande envishet är en faktor som personligen hjälpt dem i deras arbete. Kvinna 1 säger följande:

Jag har fått höra många gånger att jag någonstans där inne ändå har en väldigt frisk kärna. Det har hjälpt mycket och jag kan se idag att det faktiskt stämmer. Tro det eller ej krävs det rätt mycket av en att vara i en sådan relation och man måste vara ganska envis för att klara det. Ja, envisheten har hjälpt mig, även om jag så klart vacklar ibland. /Kvinna 1

Flinck et al.(2005) förtydligar tre stödande faktorer till ett återskapande av ett självständigt liv; medvetenhet, vidtagande av åtgärder och rådgivning. Vikten av vidtagande av åtgärder och rådgivning har diskuterats tidigare. Att öka medvetenheten är dock något som av handledarna omnämns vara en viktig del i att på lång sikt finna ett personligt skydd. Många kvinnor beskrivs oftast vara medvetna om det skadliga i den relation de befann sig i även om medvetenheten är placerad på ett lägre plan. I rehabiliteringsarbetet förklaras det därför vara viktigt att ytterligare öka medvetenheten för att möjliggöra en bättre motståndskraft inför liknande skeenden i framtiden.

Vi arbetar mycket med att känna igen mönster, att själv kunna se att nu är det fara och färde för nu är jag snart på samma ställe igen. Nu håller jag på som innan. /Handledare 1

När jag efter ett tag träffade en ny man, ja vi dejtade bara några gånger, kände jag att nej detta går bara inte. Han var inte dum eller så men jag märkte att jag inte var redo. Jag började vara precis som innan. Började åsidosätta mig själv, försöka att alltid vara till lags och så där. Jag återupprepade liksom själv samma mönster även om jag egentligen inte hade någon anledning till det. /Kvinna 1

6.7 Det samhälleliga stödet - Resultat

6.8 Vikten av tid versus behovet av effektivitet

Likt tidigare omnämnt finns ett flertal riktlinjer och uppsatta mål världen över vad gäller både motverkandet av våld mot kvinnor samt gällande arbetet med de kvinnor som blir utsatta. I Millenniedeklarationen förtydligas exempelvis poängen med ett gemensamt ställningstagande och en gemensam målsättning (Eriksson, 2002). Genom Daphne projektet har man vidare för avsikt att bekämpa, bearbeta och avsätta resurser för att söka övervinna problematikens existens (Montoya, 2009). Det framkommer dock att Montoya har riktat betydande kritik gällande alla de projekt som initieras men som aldrig har överskådlig verkan inom det lokala

samhället. Montoya menar att tillgängligheten måste ökas, att möjligheten till genomgripande resurser bör förbättras samt att specialisering inom området hade varit till fördel för kvinnan. Att undersöka på vilket vis såväl kvinnorna som professionella menar att utvecklingen fungerar i praktiken har visat sig leda till ytterligare kritik.

Att tid är pengar används ofta i gemene mun. Just de bristande resurserna, vilket vanligen leder till för lite personal, beskrivs av handledarna vara av stor betydelse. Ofta medför frågan konsekvenser för vad som kan erbjudas. Handledare 5 menar att den ekonomiska faktorn sätter krokben för verksamheten på grund av att de inte kan anställa fler i den mån som behövs vilket leder till att kvinnorna antingen slussas runt eller får vänta på att få hjälp. Flera andra berör samma spår. En handledare och en kvinna uttalar sig som följande:

Vi tog förra året emot 400 olika klienter, det säger sig själv att det var tufft och att alla inte fick vad de behövde men vi gör så gott vi kan. Till skillnad från myndigheterna kan vi ju erbjuda tid oftast samma dag. Vi har ingen väntetid på det sättet, vi måste lösa det akuta här och nu. Det kräver eldsjälar men även eldsjälar har sina gränser. /Handledare 1

För min del upptäckte jag ganska snart att det inte fanns plats för mig. Jag fick en halvtimme nu och då men vad hjälpte det, jag hann knappt in innan de ville ha ut mig. Dessutom visste jag att det jag behövde bearbeta tog tid att berätta. Har man en halvtimme på sig och man vet om det drar man inte igång en sådan berättelse, man håller hellre tyst. /Kvinna 2

Det övergripande målet som har förespråkats av samtliga professionella har, likt tidigare proklamerat, beskrivits vara att kvinnan, genom egna prestationer, slutligen ska kunna leva ett självständigt liv. Man beskriver vikten av hjälp till självhjälp och att på så sätt stödja kvinnan att få självkänslan tillbaka genom sin egen inre kraft, att hjälpa och påvisa för kvinnan att hon duger samt att det inte är hennes fel att det blev som det blev. En sådan process innebär dock att vi återigen hamnar i diskussioner rörande tid. Tiden räcker inte till, resurserna är bristfälliga och behovet för omfattande.

När det kommer till själva återhämtningsprocessen så ska kvinnan själv vilja, alltså att återhämta sig. Det ska vara en självvilja från hennes sida och vi ska som behandlare finnas där som stöd. Vi pushar inte på dem heller för att nå insikt om denna vilja eftersom vi vet från vilken situation kvinnan kommer ifrån. Vi kan inte bli som *han*. Samtidigt vet vi att vi inte kan lägga tid på klienter som inte vill. Att vi måste prioritera. /Handledare 4

Vi vill så himla mycket men samtidigt vet vi, vi kan bara hjälpa ett visst antal klienter samtidigt och ofta sker detta genom telefonsamtal men det är inte det som behövs. Kvinnorna

behöver ofta i början någon som är närvarande dygnet runt och som det är kan vi inte tillgodose det behovet. /Handledare 1

Till skillnad från vad som dock ovan deklarerats pekar ungefär hälften av de tillfrågade handledarna motsägningsfullt på vikten av att ha tålmod gentemot kvinnorna och menar att tid är en av de mest läkande faktorerna. Något som också omtalas av Gerges (2010) där hon som exempel tillkännager en studie i Nya Zeeland som handskas med kvinnors berättelser av sexuella övergrepp. I studien framkommer att tid krävs för att utveckla det som varit till något som framöver kan bearbetas. Med tidsaspekten i konsideration kan Metell et als. (2002) påtalande riskfaktor, dissociation, bli aktuell hos en individ som har blivit utsatt för övergrepp. Författarna menar därför att man måste vara lyhörd för denna riskfaktor då en kvinna som blivit utsatt för ett trauma kan använda sig av denna psykologiska överlevnadsstrategi då hon känner sig stressad. Att inte disponera de resurser som kvinnan behöver kan leda till att den professionelle inte lägger märke till ett sådant skeende och därmed förlorar viktiga delar i bearbetningen.

6.9 Önskemål versus möjligheter

När förväntningar möter verkligheten innebär kontakten en direkt konfrontation av positiva kontra negativa upplevelser beroende på verklighetens resultat av det önskvärda menar handledare 4. Palm (2004) förtydligar ovan vikten av att schematisera de grundläggande antaganden som avspeglar våra tankegångar och vår tilltro till omgivningen. Utifrån detta kan konstateras att för att antaganden ska ges möjlighet att förändras krävs inte enbart en förändring inombords utan också bevisliga utvecklingar i individens omgivning. Om den personliga utvecklingen möter motstånd i omgivningens utveckling möjliggör detta en potentiell ambivalens.

Sedan ett par år tillbaka finns det ett regeringsbeslut på att alla kommuner ska ha en kvinnojour. Det innebär att alla kommuner är ansvariga för kvalitén på kvinnojouren. Detta är något som inte riktigt har gått ut till kommunpolitikerna förrän nu, 2011 har de börjat vakna till. /Handledare 5

Uttalandet ovan är enbart ett av många kritiska yttranden som, av respondenterna, riktas till såväl politiker som kvinnojouren, polis och socialtjänst rörande deras passiva inställning när det gäller våld mot kvinnor. Några är kritiska och menar att kvinnorna inte har fått den hjälp de velat ha. Andra syftar på att problemet ligger i bemötandet och i samarbetet mellan myndigheterna.

Alla de krav på papper som kvinnorna måste ordna för att kunna få ekonomiskt bistånd eller bostad osv. gör att vissa kvinnor säger att de i sådana fall hellre hade bott kvar med mannen och stått ut med misshandeln. Alla papper som måste ordnas och banktransaktioner osv. som kontrolleras gör att kvinnorna inte känner sig betrodda och förnedrade. Många gånger kommer kvinnorna också tillbaka och är frustrerade för att de inte har fått den hjälp som de behöver. Problematiken med att vara en ideell förening är något som jag har råkat ut för, t.ex. när jag har ringt till vissa socialsekreterare och sagt att ”jag har din klient här och hon behöver det och det”. ”Ja, av sekretess kan jag inte berätta för dig” har de svarat. Alltså det blir väldigt tungruttt. /Handledare 5

Vissa myndigheter tycker inte att problemet ska ses som ett särskilt problem. Vissa betar sig som om det var ingenting. Ibland möter kvinnorna ett bemötande som är frånvarande och då tappar de tilliten direkt till samhället. /Handledare 4

Vår verksamhet ställs inför olika krav både från oss själva men också från andra myndigheter. Ibland när vi ska söka pengar så kan det vara så att någon tycker att andra borde göra saker som vi gör, och vi vet att de inte gör det men de lyssnar inte på oss. /Handledare 3

Jag skulle önskat att det fanns ett helt kit liksom. Du vet när det sker hemska olyckor och så då finns det ett kristeam. Är inte detta en kris om något? Man kanske befinner sig under mordhot eller oavsett är så skadad att man behöver hjälp omgående. Nej, då ska man ändå få till svars att vi har väntetid tre veckor eller här har du en broschyr dit du kan ringa om du behöver hjälp. Man skulle vilja ha någon som säger, nu finns där och där en kvinnojour och du och jag kan ta kontakt med dem nu sen kan jag ordna så att du kommer dit. Mer handgriplig hjälp. /Kvinna 2

Millenniedeklarationen som beskrivs av Eriksson (2002) syftar vidare till att skapa ett utvecklande av metoder för att bearbeta ojämlikheter samt för att motverka våld och krig i världen såväl på internationell- som på lokal nivå. Huruvida detta förslag har haft effekt visar nedanstående uttalande:

I Sverige är vi lite lama med rättssäkerheten. Det är en stor källa till frustration. Kvinnorna anmäler och anmäler och anmäler men inget händer. Kvinnor som har blivit blåslagna och anmält har ibland fått som svar att det här är inget som går att bevisa till just den incidenten. Jag hade en större tilltro till rättssystemet innan jag gav mig in på detta jobbmråde. /Handledare 5

En annan handledare menar vidare att det råder en oförståelse kring definitionen av våld och vad som faktiskt kan räknas in i den kategorin. Åsikten vidareutvecklas genom en av kvinnorna som även menar att ett större kunnande måste etableras. Med grund i vad som exempelvis redogjorts för ovan gällande att en individ som drabbas av trauma har svårt att leva i nuet och visar även svårigheter gällande att engagera sig och leva sig in i sina egna och närståendes behov (Socialförvaltningen, 2009 & Metell et al. 2002) är behovet av kunskap ytterst väsentlig för att inte förringa och missförstå de signaler som kvinnan sänder ut.

Det finns de kvinnor som har blivit frustrerade över myndigheternas handskande av deras fall och bland annat sagt ”det hade varit bättre om han hade slagit mig, då har jag åtminstone något att visa” /Handledare 3

Jag vet att jag fick vänta 45 minuter från det att jag ringde polisen till att de kom. Kan du förstå, *45 minuter!* 45 minuter satt jag med den man som sa att han skulle döda mig. Jag hade varit inlåst i bur, han hade krossat min svanskota och eldat upp min ena bröstvårta. Inte nog med det, sedan skulle man vänta ytterligare tre månader innan man fick dagis till dottern då man flyttat och kvinnojourerna hade inte tid. På socialen finns det väntetid, okej jag hade kunnat få en snabbare tid men hur skulle jag kunna komma dit utan att ha någon som kunde passa min dotter. Min dotter förresten, trots allt som hänt fick jag bara en tid hos barnautredarna på soc. Jag var ju livrädd att mista henne och sa precis som de ville. Blev hemskickad med orden att jag var en bra mamma och att det säkert löste sig fint. *Alla* visste om vad som hade hänt men *ingen* var kompetent nog att förstå att jag verkligen behövde hjälp *nu!* /Kvinna 2

Genom sina yttranden upplever både handledaren och kvinnan vidare att samhället tenderar att skyla över eller negligera vad som egentligen i högsta grad borde klassas som deras problem. Att engagemanget brister. Det innebär i sin tur att målen beträffande hanteringen av bland annat ojämlikheter och motverkan av våld ännu inte kan anses vara satisfierat.

Wallberg (2008) beskriver en rad insatser och handlingsätt som är nödvändiga i kvinnans arbete för att återskapa sitt självförtroende och i uppmuntran att agera självständigt. Vidare framför författaren att en kvinna, för att kunna återgå till ett normalt liv, även behöver hjälp med ekonomin, praktiska frågor såsom boende, stöd vid kontakten med andra myndigheter samt stöd vid eventuella vårdnadstvister etcetera. Några handledare framförde kritik rörande att det idag, i väldigt liten grad, finns möjlighet att snabbt erbjuda ovanstående typ av insatser. Utbudet av exempelvis lägenheter eller dagligt stöd är så pass bristfälliga att

väntetiden blir oproportionerlig. Vidare framfördes kritik gällande samarbetet mellan olika enheter/organisationer.

Det märktes verkligen att det ena är kommunägt och att den andra är en ideell förening. Liksom inget samarbete överhuvudtaget vilket gör att kvinnan och barnen blir lidande, vilket jag tycker är totalt fel. Det kan vara att kvinnan blir placerad på jouten och sen händer det inte mycket mer. Det är ju inte meningen att de ska sitta på kvinnojouten. Det beror på att Socialtjänsten inte har kommit igång med att få tag på lägenheter. /Handledare 5

Tyvärr är det för det mesta fullt överallt eftersom det byggs för få lägenheter helt enkelt. Och våra kvinnor som är hemlösa med sina barn, de står i samma kö som alla andra. Men när det varken finns plats hos oss eller lägenheter så får det bli motell eller vandrarhem och det är nästan det värsta som kan hända för där har de ingen att prata med och får heller ingen direkt ro. /Handledare 3

Jag upplever att samarbetet mellan olika organisationer var bättre förr. Då hade vi mer riktlinjer att följa. Med alla omstruktureringar och så vidare har vi tappat det lite. Det är något jag önskar att vi kunde arbeta mer med för att få igång igen. /Handledare 2

För min del hade jag ju problem både med en våldsam man och med ett aktivt missbruk. Det var precis som att det blev övermäktigt soc. De ville liksom inte reda i det, till slut satt jag faktiskt hemlös – det hade aldrig hänt förut. /Kvinna 1

Montoyas (2009) presentation av EU:s satsning Daphne projektet, där samarbete är en punkt som eftersträvas, kan enligt ovanstående konstateras ännu vara i ett begynnande, om ens påbörjat, stadium. Projektet som också är designat för att upprätta kontaktnät och samarbetspartners för att handskas med dessa frågor har, genom våra intervjuer med både kvinnorna och handledarna, inte visat sig vara fulländat.

Vid frågor gällande på vilket vis ett optimalt åtagande genomförs är respondenterna samstämmiga. Likt Flinck (2005) menar de att en utveckling av lagstiftningen bör komma till stånd, att man oavsett om man befinner sig i Skåne eller Lappland har rätt till en likvärdig behandling samt att man bemöts av respekt och tillit för sin situation. Kvinna 2 menar att:

Jag skulle önska att det fanns ett team som gemensamt deltar i arbetet, som utför en genomtänkt insats och en gemensam plan. Att man inte ska behöva vända sig till än den ena och än den andra. Alla dessa ändlösa köer, till slut kanske man ger upp. Jag hade också önskat att det fanns lättare *tillgänglig* hjälp, *mer* hjälp och *snabbare* hjälp och att det fanns någon som då och då hörde av sig. /Kvinna 2

7. Avslutande diskussion

Vårt syfte med denna uppsats var att *undersöka och belysa den återhämtningsprocess som sker efter uppbrottet samt förtydliga vad som av såväl kvinnors som professionella anses vara verkningsfullt i relation till vad som går att erbjuda/erbjuds*. Med denna initiala hållning har vi försökt utkristallisera tendenser och infallsvinklar som av varje respondent anses påverka den personliga utvecklingen. Från ovanstående redovisning av det analytiskt framställda resultatet kan konstateras att en del frågetecken belysts men även att en rad nya frågor gett sig tillkänna. Då vår framställning under analys/resultatdelen tydligt talar för sig själv kommer vi nedan inte förtydliga resultatet vidare. Vi ämnar istället tillägna denna diskussion några av de frågeställningar som enligt oss är mest framträdande för att sedan kort ge vår syn på vad ett framtida arbete bör problematisera.

En tendens som genom analysen kan konstateras, och som brytt vårt resonemang, är hur respondenterna kan vara konkreta och bestämda i sin åsikt rörande vad som varit verkningsfullt medan de samtidigt kan konstateras vara oerhört kritiska till den hjälp som idag erbjuds. Att möjligheterna idag är bristfälliga och att resurserna för små har alla våra respondenter varit eniga om. Därav ska inte vikten av ett samlat grepp och en tydligare lagstiftning negligeras. Ändock skulle en alternativ tolkning kunna vara att hjälpbehovet till en början är så stort att oavsett insats finner utsattheten inga gränser. Vår uppfattning är att de kvinnor, utsatta för våld, som vi talat med i grunden är tillfreds med den hjälp de fått då de kommit in i systemet men att systemets tillgänglighet är den bristande faktorn. Vidare menar vi att den ambivalenta hållningen tyder på en bristande trygghet. Att samhällets insats inte ses som självklar och att denna oro även avspeglas i handledarnas utsagor.

Tid är något som i analysen diskuterats och som ännu framstår som det största hindret i ett framgångsrikt återhämtningsarbete. Handledarnas uttalande och förklaringar är stundtals svävande medan de andra gånger uttrycker önsknings och idéer som är av utvecklande slag. Samtliga undviker dock att konkret ge exempel på det arbete och den tidsåtgång som de egentligen skulle vilja lägga ner. Samtidigt är de emellertid eniga om att processen är livslång. Denna spänning förefaller för oss vara intressant. Om processen är livslång och tidsåtgången krävande samtidigt som resurserna kräver begränsningar och nedskärningar; vem är då ansvarig för att inte låta nutiden fortgå och istället kräva förändring? Vem är ansvarig för utvecklingen? Vår insikt i arbetet, dess struktur och möjligheter medför en åsikt om att ansvaret är gemensamt. Tyvärr är vår upplevelse dock att problemet tenderar falla mellan stolarna.

Återhämtningsarbetet, dess dagliga strävan och eviga bearbetning, uppges kräva gediget arbete från såväl handledare som kvinnor. Att återbygga ett jag anges fordra nycklar, hjälpmedel och ställningstaganden. Ändock är arbetet med våldsutsatta kvinnor idag i majoriteten uppbyggt på ideella eldsjälur. Eldsjälur vars kunskap vi på inget vis vill förringa men ändock *ideella krafter*. Vi är givetvis införstådda med att dessa erbjuds kurser och vidareutbildningar samt att deras arbete är både kompetent och nödvändigt. Dock förefaller det för oss vara besynnerligt att exempelvis en enhet som enligt ovanstående möter 400 kvinnor på ett år enbart har *en* fast heltidsanställd och att resterande personal är oavlönad, utan formell kompetens. Med risk för att, genom denna problematisering, härmed förarga många av de människor som gör en enorm nytta, skulle vi ändock likt SOU (2004:121) efterfråga en större prioritering av ämnet samt en mer gedigen specialisering.

För att återgå till arbetets två frågeställningar; *på vilket vis sker återhämtningsprocessen efter uppbrottet samt står insatserna i korrelationen med önskemålen?* kan enligt denna undersökning tydliggöras att återhämtningsprocessen är högst individuell men att tydliga gemensamma tendenser ändock framträder i form av behovet att återskapa ett eget jag samt bearbeta skuld- och skamkänslor etcetera. Vidare framgår att möjligheten till insatser inte är tillfredställande, varken utifrån kvinnornas eller handledarnas synpunkt. En given fråga förefaller naturligtvis vara; vad bör göras framöver? Vi har ovan problematiserat och framställt en del förslag som enligt vår mening är viktiga att belysa. Vidare menar vi att ett ökat samarbete mellan såväl kvinnojourer som mellan kvinnojourer och myndigheter är önskvärt. Vi anser att man genom ett ökat samarbete på ett bättre vis kan tillvarata den kompetens som behövs i varje enskilt fall. Genom ett gediget samarbete möjliggörs också en likabehandling samt att ingen faller mellan stolarna i ett system som är svårt att förstå sig på. Dessutom erbjuder ett gott samarbete en möjlighet att gemensamt upprätta strukturer och tillvägagångssätt som är tydliga för såväl handledare som för kvinnorna. Därmed förpassas den oro och osäkerhet som annars riskerar medföra ovilja att hantera problemet.

Slutligen vill vi återigen understryka att denna uppsats och ovanstående antaganden på inga vis syftar till att redogöra för slutna sanningar utan motsättning. Istället vill vi, genom undersökningen, belysa en fråga som enligt vår mening stundtals hamnar i skymundan till förmån för studier rörande uppbrottsprocesser eller normaliseringstendenser. Under arbetets gång har vi lärt oss att tillvaron inte per automatik utvecklas till något tillfredställande enbart på grund av att kvinnan bryter upp. Livsvillkoren och måendet kan rentav bli sämre. Det

verkligt intressanta förefaller istället vara; hur gör man sen och vad behövs för att återskapa ett liv utan rädslor?

8. Referenser

- Alphonse, E. (2004) *Ta tillbaka makten över ditt eget liv – en väg till återhämtning efter kriser och psykisk sjukdom*. Hägersten: Riksförbundet för social och mental hälsa (RSMH).
- Amnesty International (2004) ”Mäns våld mot kvinnor – en sammanställning av situationen i Sverige” (elektronisk)
<<http://www2.amnesty.se/svaw.nsf/kampanjdokument?OpenPage>> (2011-04-22).
- Aspers, P. (2007). *Etnografiska metoder: att förstå och förklara samtiden*. Malmö: Liber.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2002). *Våld mot kvinnor i nära relationer*. En kartläggning. Rapport 2002:14. Stockholm: Brottsförebyggande rådet
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2008). *Polisens utredningar av våld mot kvinnor i nära relationer*. Rapport 2008:25. Stockholm: Brottsförebyggande rådet
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2009). *Våld mot kvinnor och män i nära relationer - våldets karaktär och offrens erfarenheter av kontakter med rättsväsendet*. Rapport 2009:12. Stockholm: Brottsförebyggande rådet
- Brottsförebyggande Rådet (2011). ”Misshandel mot kvinnor” (elektronisk)
Brottsförebyggande Rådets officiella hemsida
<http://www.bra.se/extra/pod/?action=pod_show&id=7&module_instance=2> (2011-04-13)
- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber
- Cullberg, J. (2006) *Kris och utveckling*. Stockholm: Natur och Kultur
- Dienemann, J., Campbell, J., Landburger, K. & Curry, M-A. (2002) “The domestic violence survivor assessment: a tool for counseling women in intimate partner violence relationships” *Patient Education and Counseling*, 46, 3, 221-228.
- Dyregrov, A. (1997) *Barn och trauma*. Lund: Studentlitteratur
- Eliasson, M. (1997) *Mäns våld mot kvinnor. En kunskapsöversikt om kvinnomisshandel och våldtäkt, dominans och kontroll*. Stockholm: Natur och kultur.
- Eriksson, L (2002). *FN:s Millenniedeklaration*. Stockholm: Svenska FN förbundet.

- Flinck, A., Paavilainen, E., Åstedt-Kurki, P. (2005) "Survival of intimate partner violence as experienced by women" *Journal of Clinical Nursing*, 14, 383-393.
- Förenta Nationernas Resolution (A/RES/55/2). "United Nations Millennium Summit". I Svenska FN- förbundet (2007) *United Nations Millennium Declaration*. Stockholm FN-förbundet.
- Gerge, A. (2010) Trauma – om psykoterapi vid posttraumatisk och dissociativ problematik. Ludvika: Dualis Förlag AB
- Holmberg, C. och Enander, V.(2007). *Varför går hon: om misshandlade kvinnors uppbrottsprocesser*. Göteborg: Kabusa böcker.
- Johnsson-Latham, G. (2008) "Mäns våld mot kvinnor i ett globalt perspektiv". I Heimer, G. & Sandberg, D. (red.): *Våldsutsatta kvinnor*. Lund: Studentlitteratur.
- Jönsson, H. (2010). Sociala problem som perspektiv. En ansats för forskning och socialt arbete. Malmö: Liber
- Karlsson, L (2007) *Psykologins grunder*. Lund: Studentlitteratur.
- Kvinnokonventionen (2004). "Deklarationen om avskaffande av våld mot kvinnor" (elektronisk)
<<http://www.kvinnokonventionen.se/kvinnokonventionen/deklaration.asp>> (2011-05-03).
- Larsson, E. (2006) *Närhet som gör ont*. Brottsofferjourernas riksförbund.
- Lundgren, E. (2004). *Våldets normaliseringsprocess*. Stockholm: Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige.
- Lundgren, E., Heimer, G., Westerstrand, J. & Kalliokoski, A-M. (2001). *Slagen dam. Mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige - en omfångsundersökning*. Fritzes offentliga publikationer.
- May, T. (2001). *Samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur.
- Merrit-Gray M. & Wüest J. (1995) "Counteracting abuse and breaking free: the process of leaving revealed through women's voices" *Health Care for Women International* 16, 399–412.
- Metell, B., Eriksson, M., Isdal, P., Lyckner, B., Råkil, M. (2002): *Barn som ser pappa slå*. Stockholm: Förlagshuset Gothia

- Montoya, C. (2009) International Initiative and Domestic Reforms: European Union Efforts to Combat Violence against Women. I Politics and Gender. Vol 5. Cambridge University.
- Munck, J. (2011) *Sveriges rikes lag*. Stockholm: Nordstedts Juridik AB.
- Münger A-C. FoU-rapport 56:2009. *Att förebygga och förhindra mäns våld i nära relationer inom Östergötlands län. Kvinnors upplevelser och erfarenheter av uppbrottsprocessen – en kunskapsöversikt och e intervjustudie av kvinnors egna berättelser om sitt uppbrott*. Fou Centrum för Vård, Omsorg och Socialt arbete.
- Nationellt centrum för kvinnofrid – NCK (2008). *Nationellt handlingsprogram för hälso- och sjukvårdens omhändertagande av offer för sexuella övergrepp*. Västerås: Edita Västra Aros AB
- Ortiz, L. (2008) *Förändra ditt liv med KBT och motiverande samtal MI*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Palm, U.(1994) ”Den kognitiva terapin och forskningen”. I Palm, A. (red): Kognitivt förhållningsätt. Falun: Natur och Kultur.
- Proposition (1997/98:55) *Kvinnofrid*.
- Regeringskansliet (2009) Mot våld och förtryck – att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck och våld i samkönade relationer. Fidelity Stockholm AB.
- Regeringens proposition (1997/98:55). *Kvinnofrid*. Stockholm: Arbetsmarknadsdepartementet.
- Regeringens proposition (2002/03:122). *Gemensamt ansvar: Sveriges politik för global utveckling*. Utrikesdepartementet.
- Regeringen (2010). ”Millenniedeklarationen och Millenniemålen” (elektronisk) Regeringens officiella hemsida <<http://regeringen.se/sb/d/10422/a/30775>> (2011-04-09) (2011-04-13)
- Römpötti, S. FoU-rapport 80:2009. *Att gå vidare – våldsutsatta kvinnor berättar*. Kvinnorådgivningen Botkyrka.
- Schön, U-K. (2009) *Kvinnors och mäns återhämtning från psykisk ohälsa*. Rapport i socialt arbete 130. Stockholms universitet Flinck, Paavilainen, Åstedt-Kurki (2005)

- Socialförvaltningen i Motala (2009) ”Hot och våld i nära relationer – teori och modeller som utgångspunkt för rutiner och riktlinjer” (elektronisk) <<http://www.motala.se/sv/Invanare/Stod-och-omsorg/Hot-och-vald-i-nara-relationer1/>> (2009). (2011-04-22).
- Socialstyrelsen (2011). ”Våld i nära relationer” (elektronisk) Socialstyrelsens officiella hemsida <<http://www.socialstyrelsen.se/valdochsexhandel/valdinararelationer>> (2011-04-09).
- SOU (2004:117) Nytt nationellt kunskapscentrum: Ombildning av RKC: Betänkande/ av utredningen om kvinnocentrum. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.
- SOU 2004:121 *Slag i luften. En utredning om myndigheter mansvåld och makt.* Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.
- Topor, A. (2007) Relationer som hjälper – om återhämtningsprocesser vid svåra psykiska problem. Lund: Studentlitteratur
- Wallberg (2008) ”Socialtjänstens ansvar”. I Heimer, G. och Sandberg, S.(red): *Våldsutsatta kvinnor.* Lund: Studentlitteratur.

9. Bilaga 1 – Förhandsinformation och intervjukontrakt

Bäste medverkande,

Ni ingår härmed i en undersökning anordnad av socionomstudenter Hyrije Krasniqi och Hannah Olsson med institutionsanknytning till Socialhögskolan i Lund. Er medverkan hjälper oss med information till att kunna fördjupa oss i ett åsyftat område som berör förväntningar av återhämtningsprocessen, både från den professionella och från klientens sida. Med förhoppning om Er medverkan eftersträvar vi att belysa de insatser som erbjuds i relation till de önskemål som finns och den återhämtningsprocess som följer.

Intervjun kommer att pågå, efter både avtalad tid och plats oss emellan, under cirka en timmes tid. Intervjun kommer att genomföras av en av oss intervjuansvariga. Ett deltagande av detta slag är ytterst frivilligt och en önskan att avbryta Ert deltagande närhelst under studiens gång är fullt möjligt. Det innebär följande att en eventuell brytning av deltagande i undersökningen inte heller medför några negativa följder för Er. Vi är ytterst medvetna om ämnets känslighet. Det är därför viktigt för oss att respektera Era yttranden på ett vis som får Er att känna Er bekväma med intervjusituationen. Detta innebär att Ni har rätt att välja vad Ni vill dela med Er av utifrån våra frågeställningar och därmed kan avstå från att svara på de frågor som inte känns bekväma. Vår önskan är att spela in intervjuerna med bandspelare för att se till att vi får en korrekt tolkning av informationen.

Samtliga uppgifter som framkommer under studiens gång kommer att hanteras med anonymisering. Det innebär att all framkommen data om Er skall antecknas, lagras och avrapporteras på ett sådant sätt att det inte kan identifieras av andra utomstående. Det insamlade materialet som fås tack vare Er medverkan kommer enbart att användas för denna forskning. Det innebär följaktligen att all införskaffad information inte får brukas eller utlånas för kommersiellt bruk eller andra icke-vetenskapliga syften. Vidare får inte heller den inskaffade informationen säljas eller sparas till andra undersökningar.

Med förhoppning om ett gott samarbete!

Jag intygar härmed att jag är införstådd med intervjuens villkor samt vilka rättigheter jag har.

Projektansvarig (Hyrije Krasniqi el. Hannah Olsson)

Ort & Datum

Medverkande

Ort & Datum

10. Bilaga 2 – Frågeformulär (Behandlare)

Frågeställningar

- Tidigare erfarenhet?
- Erfarenhet inom området – hur många år?

- 1. Berätta lite om den verksamhet som du arbetar i?**
- 2. Vilka krav ställs på den verksamhet som du arbetar i?**
 - Både inifrån verksamheten samt från intressenter utifrån?
- 3. Känner du att er organisation uppfyller de krav som du beskriver?**
- 4. På vilket sätt får er organisation kontakt med kvinnorna respektive kvinnorna med er?**
 - Har ni någon uppsökande verksamhet, jourtelefon, telefontid etc.?
- 5. Vad kännetecknar återhämtning och dess process för dig?**
- 6. Vilka insatser erbjuder er organisation vid uppbrottet respektive under återhämtningsprocessen?**
- 7. På vilket sätt är ert arbete med återhämtningsprocessen utformat, följer er organisation en viss metod eller teori?**
- 8. De insatser som erbjuds under återhämtningsprocessen, vilka upplever du har mest verkan och varför?**
- 9. Vissa kvinnor förstår vi har många olika problem att bearbeta, hur arbetar ni med det?**
- 10. Vilka olika steg upplever du att det finns i återhämtningsprocessen?**
 - Finns det något steg som brukar vara mer komplicerat än något annat?
- 11. Vilka är delaktiga i återhämtningsarbetet?**
 - Varför?
 - För- och nackdelar med detta?
- 12. Hur länge upplever du generellt att återhämtningsprocessen tar?**
- 13. Kan du ange några karaktäristiska drag för de kvinnor som ni träffar?**
 - Finns det några drag som är mer gynnsamma för återhämtningsprocessen än andra?
 - Vilka och på vilket vis?
- 14. Finns det något tillfälle då återhämtningsarbetet är mer problematiskt än annars?**
 - Om ja, vilket och varför?
 - Personliga hinder?
- Våldets karaktär?
 - Våldets varaktighet?
 - Uppbrottets skeende?
 - Övriga hinder?
- 15. Upplever du någon skillnad med hur ni arbetar nu jämfört med för några år sedan?**
- 16. Upplever du att stödbehovet är i proportion till vad er organisation kan erbjuda?**
- 17. Om ekonomiska, politiska och lagstadgade fenomen inte var ett faktum – hur skulle ett idealiskt återhämtningsarbete då se ut enligt dig?**

11. Bilaga 3 – Frågeformulär (Klienter)

Frågeställningar

- Ålder?
- 1. Hur länge sedan var det som du bröt upp från ditt förhållande?**
 - Har du varit med i mer än ett förhållande som har innehållit våld?
- 2. Kan du beskriva den process som gjorde att du bröt upp?**
- 3. Kan du beskriva tiden efter uppbrottet?**
 - Psykisk/fysisk påverkan
 - Praktisk påverkan
 - Miljöpåverkan
- 4. I anslutning till uppbrottet – fick du hjälp av någon annan utomstående?**
 - Kvinnojour
 - Socialtjänsten
 - Anhöriga
 - Övriga myndigheter
- 5. På vilket vis fick du hjälp av de personer/myndigheter du har angett?**
- 6. Hur upplevde du hjälpen?**
 - Bemötande
 - Information
 - Trygghet
 - Stöd
 - Tillgänglighet
- 7. Hur kom du i kontakt med dem?**

Vi kommer nu att i frågorna övergå från den initiala kontakten och de första stegen till att inrikta oss på din återhämtningsprocess dvs. hur du har tagit sig från uppbrottet till där du befinner dig idag.

- 8. Hur mår du idag och hur ser ditt liv ut idag?**
- 9. Kan du beskriva din återhämtningsprocess och vilken hjälp har du fått?**
- 10. Hur ställer du dig generellt till den hjälp du har fått?**
 - Kvinnojour
 - Socialtjänsten
 - Anhöriga
 - Övriga myndigheter
- 11. Kan du beskriva hjälpen genom att ange fördelar och nackdelar?**
 - Under hur lång tid tog du del av hjälpen?
- 12. Kan du jämföra fördelarna och nackdelarna mellan olika sorters hjälp?**
- 13. Hur upplever du kvaliteten på hjälpen, vad har varit viktigast?**
 - Information
 - Trygghet
 - Stöd
 - Tillgänglighet
- 14. Kan du minnas något steg i processen som har varit mer avgörande än något annat?**

– Vilket och varför?

15. Ser du några inre faktorer som har hjälpt dig i din återhämtningsprocess?

16. Om du skulle behöva genomgå denna process igen, finns det något du önskar hade varit/skett annorlunda?

17. Får du idag någon fortsatt hjälp?

– Om Ja, av vem och vad samt på vilket vis?

– Om inte, hade du önskat att du hade fått det?

18. Finns det något annat som du skulle vilja ta upp som vi inte har frågat om gällande återhämtningsprocessen?